

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

на тему:

«Історичні фільми як частина виховного процесу на уроках історії в школі»

Студента 4 курсу, групи СОІ-41
напряму підготовки (спеціальності)
014.03 «Середня освіта (Історія)»

Рильчука Тараса Петровича

Керівник:

кандидат історичних наук, доцент

Єгрешій Олег Ігорович

Рецензент:

кандидат історичних наук, доцент

Дрогомирецька Людмила Романівна

Національна шкала: _____

Університетська шкала: _____

Оцінка ECTS: _____

м. Івано-Франківськ – 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 Зародження і становлення світового кінематографу: історичний і методичний аспекти.....	8
РОЗДІЛ 2 Фільмографія на уроках історії України, як елемент компетентнісного підходу.....	20
РОЗДІЛ 3 Розвиток загальнокультурності на уроках з всесвітньої історії.....	36
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60
ДОДАТКИ	66

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасне суспільство живе в епоху цифрової інформації. Люди звикли отримувати інформацію з екранів телевізора, ноутбука чи смартфона. Книги в масі своїй поступово переходять на другий план. Звісно підлітки стоять в авангарді цієї тенденції. Тому сучасному вчителю, стає все важче зацікавити дітей до навчання. Теоретичний матеріал підручників видається однотипним та нецікавим.

Кінематограф бере свій початок ще в 1895 році, коли відбувся показ короткометражної стрічки братів Люм'єр «Прибуття потяга на вокзал Ла-Сьота». Від того часу й до сьогодні було створена величезна кількість кіноробіт різних жанрів. Та фільми не тільки не втратили своєї актуальності, а й навпаки набирають її з кожним роком, що можна простежити по касових зборах сучасних картин.

Саме тому актуальність даної теми неможливо заперечувати. Діти XXI століття, є прихильниками візуальної інформації. Кіноіндустрія є одним з таких типів інформації. Фільми пройшли складний шлях створення та зайняли своє місце в культурі. Комерціалізація та масовість кіновиробництва призвели до критики кіноіндустрії, та перешкодили залученню фільмів до освітньої системи, ще в 70-х роках. Нині ж актуальність цього постала досить гостро. Проведене анкетування серед учнів 9-А тільки підтверджує цю гіпотезу.

Потрібно також враховувати, що для візуалізації деяких подій, учням потрібна наочність. Фільми є одним з таких можливостей. Певні художні стрічки можуть не висвітлювати історичних подій, а тільки побіжно передавати їх, та вони прекрасно відображають дух певної епохи.

Та варто відзначити відносну невелику кількість праць на цю тематику, особливо в практичному плані та актуальність для сучасного суспільства зумовлює необхідність проведення комплексного дослідження з метою поглибленого аналізу впливу масової культури на старшокласників. Всі ці

фактори сприяли створенню такого дослідження, як «Історичні фільми як частина виховного процесу на уроках історії в школі».

Об'єктом роботи є історичні фільми на уроках історії.

Предметом роботи є проблеми, можливості та методи застосування фільмів в шкільній програмі з історії.

Метою роботи є дослідження методичної літератури цієї проблематики, та вироблення самостійних шляхів до використання фільмів на уроках історії.

Виходячи із мети автором курсової роботи виділені такі **завдання**:

- Характеристика історичного кіно, історія формування;
- З'ясувати ступінь використання кінематографу в класно-урочній системі;
- Розробка власних методів використання цієї технології, в школі;
- Охарактеризувати позитивні та негативні сторони фільмів в шкільній освіті;

Стан наукової розробки для даного дослідження з проблематики зародження кінематографу та використання фільмографії на уроках історії передбачає аналіз напрацювань вітчизняних та закордонних авторів. Серед дослідників, що проаналізували та висвітлили весь кінематограф першої половини ХХ століття, можна виділити таких людей, як: Ж. Садуль [15, 16], З. Кракауер [12, 13], М. Ферро [7]. Що ж до методики використання фільмів в школі, то тут плідно працювали: Дж. Брайан [18], С. А. Мецгер [23]. Варто відзначити роботу в цій сфері вітчизняних методистів, таких як: О. Пометун [28], І. Подшивалова [14], І. Кузьо [5] та інші.

Жорж Садуль є автором шеститомної праці «Історія кіно» [15, 16]. Грандіозна, узагальнююча робота, яка підбиває підсумок зародження та розвитку кінематографу всієї першої половини ХХ століття. Цікаво те, що перший свій том, автор розпочинає не з короткометражного фільму братів Люм'єр (про нього він згадає пізніше), а з 1832 року. На думку автора саме цей рік є початком всього кіно, адже Жорж пише: «Наприкінці 1832 року Плато

повернувся до розглядання малюнків через обертовий диск з отворами і створив апарат, який обезсмертив його ім'я. Загальновідома назва цього апарату «фенакістископ» [15, с. 53]. Садуль мав марксистські погляди, та праця є абсолютно об'єктивною. Автор не має упередженого ставлення, при аналізі французького, вітчизняного чи радянського кіно.

Болеслав Матюшевський був першим дослідником, хто зацікавився практичною складовою фільмів. Він передбачав використання кіно, не тільки в розважальному плані, ще в кінці XIX століття. Адже він був професійним фотографом та оператором. Саме він знімав офіційний візит до Санкт-Петербурга французького президента Фелікса Фора. Тому і вбачав в цьому можливість збереження певної історичної інформації.

Варто також відзначити його вклад в створення кіноархівів. Адже саме його ідея, надихнула в майбутньому на це. Ален Кару, автор статті про Болеслава відзначає це, кажучи: «У книзі "Нове джерело історії кіно", а потім "Анімаційна фотографія" фотограф Болеслав Матюшевський першим виступив за створення публічних сховищ кінематографічних фільмів, щоб зберегти ті з них, які він вважав історичними свідченнями. Хоча ці праці майже не мали нащадків, їхні основні ідеї були реалізовані на практиці, коли у Франції в міжвоєнний період створювалися національні кіноархіви та навчальні фільмотеки» [8, с. 18].

В своїй методичній статті Джек Браян надає багато корисної інформації. Він приводить такі факти, як: «У 1998 році дослідження, проведене серед 1500 американців, показало, що вони більш схильні вивчати історію через фільми і телебачення, ніж через книжки чи музеї» [18, с. 2].

Також в статті присутня достатня кількість думок інших дослідників. Наприклад Джек цитує Белла Хукса так: «Подобається нам це чи ні, - стверджує культурний критик Белл Хукс, - кіно відіграє педагогічну роль у житті багатьох людей» [18, с. 2].

Висвітлює також в своїй роботі і проблеми, які присутні в сучасному суспільстві через фільми, та які неодмінно потрібно вирішувати, саме завдяки роботі з учнями в школі. Наприклад він приводить думку історика Кетрін

Клінтон, яка стверджує, що: «мільйони американців отримали своє бачення Півдня, расових відносин і навіть всієї панорами нашого минулого було сформовано, якщо не кінобізнесом» [18, с. 6].

Хронологічні рамки: Нижня межа – 1895 р., - прем'єра першого відомого, короткометражного фільму в історії людства, «Прибуття потяга на вокзал Ласьота». Верхня межа – 2023 р. – нинішній період в розвитку технології використання фільмів на уроках історії.

Методологічною основою роботи є принципи історизму, об'єктивності та системності. Реалізація поставлених завдань забезпечена врахуванням міждисциплінарної специфіки дослідження. Для досягнення мети використані загальнонаукові, спеціально-історичні та педагогічно-дидактичні методи. Із загальнонаукових застосовано методи аналізу, синтезу, індукції, а також порівняльний, логіко-лінгвістичний та описовий.

Наукова новизна – полягає в тому, що автором даної роботи здійснено спробу систематизувати інформацію по темі кінематограф на уроках історії. Для цього проаналізовано вітчизняні та англомовні видання та праці. Робота є обширною по структурі, тому було стисло висвітлено основні проблеми, з якими зіткнеться молодий вчитель. Проведено самостійний аналіз окремих фільмів та серіалів, які найкраще підходять для визначеного періоду. На основі власного досвіду та завдяки аналізу методичних праць, зроблено спробу виробити власні методичні прийоми правильного застосування кінематографу в шкільній освіті.

Практичне значення. Зібраний і систематизований автором матеріал можна використати, як джерело при написанні власної наукової роботи, дотичної або подібної проблематики. Робота буде корисна вчителям, з предмету історія, так і художня культура, як історія формування світового кінематографу. Також подані методичні рекомендації використання фільмів на уроках історії можуть бути корисними вчителям. В додатках роботи подано готовий план-конспект окремої теми. Його використання, як прототипу, значно полегшить підготовку до такого типу уроку. Створена збірка історичних фільмів в додатку, зекономить час вчителів в пошуках відповідного матеріалу для їхнього уроку.

Структуру роботи складають вступ, три розділи, висновки, додатки, список використаних джерел та літератури (47 позицій).

РОЗДІЛ 1 ЗАРОДЖЕННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ СВІТОВОГО КІНЕМАТОГРАФУ: ІСТОРИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ

Для сучасної особистості такі слова, як: фільм, серіал, кінематограф вже стали буденними. Кінематографічна база зростає з кожним роком, наповнюючись все новими, анонсованими стрічками. Фільми стали такими звичними та популярними серед молоді, що існує тенденція до використання їх на уроках в школі. Для кращого розуміння таких нинішніх тенденцій та для розуміння значущості фільмографії в світовій історії, потрібно, на наш погляд, висвітлити дану проблему.

Питання зародження та появи кіномистецтва добре висвітлено в зарубіжній історіографії [7, 12, 13, 15, 16]. Більшість авторів сходяться на думці, що першопрохідцями та новаторами у цій царині є брати Люм'єри. Це саме вони в далекому 1895 р. здійснили показ своєї першої роботи [35]. Та варто також згадати й про іншу особистість, а саме Луї Ле Пренса. Відомий французький кінокритик Жорж Садуль, згадує про Луї в своїй шеститомній праці «Всесвітня історія кіно». Зокрема в ній він висвітлює важкий шлях Пренса до створення по суті першого в світі короткометражного фільму «Сцена в саду Раундгей». Жорж каже: «Зовсім по-іншому ставився до справи Лепренс, який у той самий час, що й Марє, створив плівковий апарат» [15, с. 108].

Та Луї Ле Пренсу не судилося стати всесвітньовідомим творцем кіномистецтва. Він передчасно відійшов у засвіти за загадкових обставин. Про, що й зазначає в своїй праці Садуль, пишучи: «У серпні 1890 року Лепренс, який збирався поїхати в Америку і там експлуатувати свій патент, вирішив провідати свого брата, який проживав у Діжоні. 16 вересня він сідає в експрес, щоб повернутися в Париж. Друзі чекають на нього на Ліонському вокзалі. Він не виходить із поїзда» [15, с. 109].

Короткометражна стрічка братів Огюста та Луї Люм'єрів мала великий комерційний успіх та стала катализатором для розвитку кінематографу в світі. Це не видається дивним, адже робота була виконана професійно. Цікаво, що поїзд, який рухається зміг налякати відвідувачів показу. Мартін Скорсезе,

славнозвісний американський режисер відзначає підхід, з яким знято дану роботу. Зокрема він каже: «Коли ви вивчаєте його, то бачите, наскільки ретельно вони розмістили камеру, як продумали, що потрапило в кадр, а що залишилося поза кадром, відстань між камерою і потягом, висоту камери, кут нахилу камери – що цікаво, якби камера була розміщена хоч трохи інакше, глядачі, ймовірно, не відреагували б так, як вони відреагували» [37]. Цікаво, що сюжет прибуття потягу і ляклива реакція на нього згодом були правдоподібно показані у відомій радянській картині режисерки Алли Сурикової «Людина з бульвару Капуцинів» 1987 р. Головний герой якраз намагався ознайомити ковбоїв із сінематографом.

У подальшому подібні роботи були представлені в усіх розвинених країнах Європи. Так зародилася й розпочалася ера німого кіно. Та для даного розділу немає мети зупинятися на всіх таких картинах. Більш важливим є висвітлення основних тенденцій. Однією з таких є історичне кіно.

Напевно першим в цій царині є фільм Жоржа Меліеса «Жанна Д'арк». Це й не дивно адже Жанна є національним героєм для французької нації. Стрічка була створена ще в 1900 році. Як для даного періоду хронометрах фільму є доволі великим, та триває близько десяти хвилин. Та основним є не тривалість картини, чи її сюжетні, акторські та художні якості. Перш за все дана робота поклала початок в жанрі історичне кіно. Це є основним з точки зору подальшого розвитку даного жанру. Саме успіх цієї картини, як і тріумф братів Люм'єр є тим основним чинником, що призвів до подальшого розвитку кіномистецтва.

Стрімкий розвиток історичного кіно поряд з успіхом та прибутками висвітлив і супутні проблеми. Справа в тому, що на відміну від ігрового, німого кіно, яким наприклад є легендарні стрічки Чарлі Чапліна, історичне кіно пішло зовсім іншим шляхом. Після успіху роботи «Жанна Д'арк» в сусідніх європейських державах, знову ж таки по аналогії з картиною Огюста та Луї, почали з'являтися подібні фільми. Тільки розповідали вони тепер вже про своїх національних героїв. Таким чином ця справа перетворилася з чисто розважального, культурного елемента на важливий патріотичний аспект, яким не можна нехтувати. Це звісно ж у свою чергу призвело до проблеми ідеалізації

своєї країни, через призму кінороботи. Кожен режисер хотів представити свою державу в якомога більш позитивному світлі, що аж ніяк не може бути об'єктивно.

Зародження та розвиток історичного кіно привернув увагу деяких кінокритиків, які підкреслювали позитивні та негативні сторони цього прояву. Варто відзначити, що ще в 1898 р. цим питанням зацікавився польський фотограф Болеслав Матушевський. Його можна визнати новатором у цій справі, адже його праці «Нове джерело історії» та «Анімована фотографія» стали першими роботами, де описується тематика кіномистецтва, як джерела інформації.

Болеслав Матушевський, будучи й самим професійним фотографом, відмічав, що рухливе фото, є проривом в документуванні минулого. Він зазначав: «Рухомі зображення, фотографія, оскільки вона дає прямий погляд на минуле, зніме, принаймні потребу в дослідженні та вивченні дослідження» [8, с. 18]. Аргументом для нього є те, що на його думку анімоване фото є абсолютно непідробне, на відміну від звичайного, де можна застосувати ретуш. Таким чином, принаймні в даний період таке джерело інформації, як фільм є абсолютно достовірним джерелом інформації. Це в свою чергу, з точки зору Матушевського значно полегшує документування та сприяє розвитку документального кіно. Також можна відзначити, що завдяки працям Болеслава, та поширенню документальних фільмів, постало питання про місце для зберігання всієї інформації. Це стало початком кіноархівів [10].

У дослідження кіно, як елемента масової культури та інструменту для впливу на суспільство, великим є вклад Зігфріда Кракауера. Цей німецький кінокритик вважається одним з найвизначніших теоретиків кінематографу. В його творчому на науковому доробку фігурує праця «Від Калігарі до Гітлера. Психологічна історія німецького кіно». Книга з нашої точки зору важлива тим, що в ній можна прослідкувати той вплив кінематографу на суспільство, на прикладі німецького народу. Наративи помсти за ганебну поразку в Першій світовій війні, призвели до трагічних подій в історії людства.

Аналізуючи фільм «Кабінет доктора Калігарі» Зігфрід робить такі висновки: «Навмисно чи ні, але "Калігарі" показує, як метушиться німецька душа між тиранією і хаосом, не бачачи виходу з відчайдушного становища: будь-яка спроба втечі від тиранії приводить людину в крайнє сум'яття почуттів, і немає нічого дивного в тому, що весь фільм наскрізь просякнутий атмосферою жаху» [12, с. 116]. Тобто даний фільм є відображенням того стану, що панував в німецькому суспільстві в перші роки після «Великої війни». На прикладі даної роботи, можна побачити важливість кіномистецтва, яке дає можливість виразити свій моральний і душевний стан. Це в свою чергу, для історика сприяє кращому розумінню тієї «низинної», повсякденної історії суспільства.

Також в доробку Зігфріда Кракауера є праця «Природа фільму. Реабілітація фізичної реальності». На нашу думку книга є важливою, адже в ній він вперше розкриває проблему комерціалізації фільмів. Наприклад він пише: «Художники "авангарду" порвали з комерційним кінематографом через низьку якість безлічі екранізацій п'єс і романів, що заповнили екран» [13, с. 236]. Зі слів автора видно, що комерціалізовані фільми зазвичай страждали низькою якістю, що й не дивно. Адже основна мета автора такої картини, це залучення якомога більшої аудиторії до показу, для збільшення своїх прибутків. Така тенденція призвела до розвитку і створення масової культури, яка зазнала нищівної критики представників постмодернізму в 60-70 роках, серед яких Жан Бодрійяр, Умберто Еко, Жан Франсуа Ліотар.

Ми вже висвітлювали працю «Історія кіно» видатного французького критика Жоржа Садуля. Його шеститомна робота на відміну від праці Зігфріда, торкається процесу становлення кінематографу, одразу в усіх європейській країнах. Ця масштабна робота вийшла друком 1949 р. Всі томи охоплюють події від винайдення перших кіноапаратів в останній третині XIX століття, до закінчення Другої світової війни. Садуль здійснив важливу та скрупульозну роботу, проаналізувавши всі можливі тогочасні архіви та висвітливши фільми тих часів. Для кращого розуміння, матеріалу є настільки багато, що другий том охоплює період 1909 по 1914 роки. Це всього-на-всього п'ять років на початку

XX століття, де здавалося кіноіндустрія тільки на стадії зародження, а фільми окремих держав представлені в одиничних екземплярах.

Важливим також є те, що Жорж не намагається просто перелічити всі кінострічки означеного періоду. Навпаки, він пробує подавати об'єктивний аналіз, висвітлюючи причини тогочасного становища кіно. У своєму 4 томі він наводить цитату з англійського журналу «фільм рентер»: «Фактично французька кінематографія до самої війни була першою у світі. Але воєнні дії радикально змінили становище на кінематографічному ринку. Коли кінопромисловці у Франції змогли повернутися до своїх справ, вони виявили, що Америка помітно випередила їх і з технічного, і з комерційного погляду, а в літературній царині Францію обібрали іноземні фірми, головним чином італійські, які захопили більшу частину шедеврів французької літератури» [16, с. 11]. Також не варто забувати, що окрім кінокритика, Садуль був також ще й істориком, тому дана робота та історія розвитку кіноіндустрії в світі, проходить крізь призму історичних подій, що неодмінно торкаються її. Тому праця Жоржа займає вагомe місце в джерельній базі.

Між тим, у другій половині XX століття кіноіндустрія перестає бути чимось новим та елітарним. Суспільство сприймає фільми як щось буденне та невід'ємну частину культури. Поряд із критикою постмодерністів «масового» кіно та масової культури, фільми починають детально проникати в інші контенти людської життєдіяльності. Це перш за все вплив його на свідомість людей, пропаганда в фільмах, об'єктивність картин з історичної точки зору.

Варто також розглядати можливість використання фільму, як історичного джерела. Це питання змусило розділитися істориків на два протилежні табори. Одним з прихильників цієї ідеї, був видатний французький історик XX ст. Марк Ферро. В журналі «Питання історії» в 1993 р. опубліковано статтю Ферро «Кіно і історія». В ній автор розмірковує над цим питанням, та прямо заявляє: «Утім, що для розумних людей являє собою кіно початку XX століття? «Машину оглушення або розкладання, проведення часу малограмотних нещасних створінь, замучених важкою недугою». Єпископ, депутат парламенту, генерал,

нотаріус, викладач, суддя – всі поділяють цю думку, висловлену Дюамелем. Вони не йдуть на це "видовище для рабів". Ні Ленін, ні Вільсон, ні Пуанкаре не ходили часто в кіно» [7, с. 47]. Такий стан речей був абсолютно нормальним для початку ХХ ст. Та, як зазначає автор: «Минуло 80 років, історія змінилася, а фільм досі ігнорується більшістю істориків ХХ століття» [7, с. 47].

Та Марк Ферро намагається проаналізувати стан речей, зрозуміти причини такого негативного ставлення, та насамперед знайти позитивні сторони в використанні історичного кіно, як джерела. Без сумніву тут існує багато протиріч, і Ферро це прекрасно це розумів. Він визнав, що фільм в теорії не може об'єктивним джерелом знань, адже він створений окремим режисером, та його командою, зі своїм світосприйняттям. Та аналогічний аргумент можна поставити й до істориків. Марк каже: «Мало хто з істориків, від Фрейзинга до Вольтера, від Полібія до Лавісса, від Тацита до Моммзена, в ім'я науки не був би на службі в коронованій особі, у держави, у вітчизни або в якої-небудь партії. Напередодні першої світової війни історик- нарівні зі своїми товаришами, адвокатом, чиновником – у касці та чоботях був готовий битися. Одні й ті самі слова про батьківщину, про благородну місію, про славний обов'язок тощо ми знаходимо у всіх істориків, від Лавісса до Сілея, Трейчке і Ковалевського» [7, с. 47].

Загалом ж Марк Ферро відзначає, що суспільство не стоїть на місці, тому потрібно рухатися вперед і відходити від консервативних поглядів. Ось він каже: «Сьогодні з появою кіно і телебачення історія пізнала нову форму вираження, яка надає їй виразності» [7, с. 54].

Для наочності позитивності фільмів, як джерела Ферро наводить конкретний приклад: «Без сумніву, існують кінорежисери, які своїм новаторським вибором цікавої інтриги сприяють проясненню деяких історичних феноменів, і роблять це творчо. Вісконті, наприклад, у фільмі "Прокляті" відкриває широку дорогу тим, хто хоче зрозуміти, як проник нацизм у кола великої німецької буржуазії» [7, с. 55].

З нашого погляду бачення цієї проблеми Марком, видається цілком правильним. Він не намагається накинутися з критикою на всіх противників

кінофільмів, як джерела. Ферро пробує знайти потрібні аргументи та контраргументи для об'єктивного аналізу історичного фільму. Важливість статті для нас полягає в зрушенні цієї тенденції до сприйняття кіно як чисто розважального аспекту культури.

Аналіз розвитку кінематографу в історіографічному аспекті, можна продовжувати й далі. Та для нас першочерговою задачею все ж є використання фільмів в навчальній діяльності, а саме історії. Тому другу частину цього розділу варто присвятити саме цій проблемі.

Поряд з становленням кіно, як елементу культури, люди почали цікавитися питанням використання фільмів з корисної точки зору. Одним з можливих варіантів було застосування кіно в школі.

З історіографічної точки зору, досліджень подібної проблематики практично немає. Це перш за все зумовлено недовготривалістю наукових розробок у цій царині. Молода держава, основну увагу приділяла державотворчим процесам. Фінансування освіти у наукових досліджень посилилося вже після становлення України.

Та все ж варто відмітити відомих українських методистів, таких, як: О. Пометун, К. Баханов, О. Мокрогуз, П. Гевал, С. Нетеча та інші. В своїх методичних розробках вони частково торкаються питання використання відеоматеріалів в навчальному процесі, через призму використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Більш детально дослідила цю проблему І. Подшивалова. В своїй статті «Використання відеофрагментів як засобу мотивації учнів до навчання на уроках історії» вона намагається показати позитивні сторони такого використання. Як методист, Подшивалова наводить конкретні приклади такого використання. Відзначає корисність такої технології, та покращення якості уроку, при правильному його використанні [14]. Та все ж дана стаття охоплює не тільки кінофрагменти, а й відеоматеріали, онлайн екскурсії та інші.

Спірним на нашу думку видається стаття аспіранта педагогіки Херсонського державного університету І. Кузьо. В своїй роботі вона пише про

використання фільмів в шкільній освіті Російської імперії, ще на початку ХХ століття. Наприклад вона пише: «Використання кіно з навчальною метою засновувалося на ініціативі тих гімназій та інших навчальних закладів, які до цього широко застосовували наочні засоби і де відразу ж оцінили переваги кінематографу. Такою була, наприклад, 10-а чоловіча гімназія в Петербурзі, де один із перших ентузіастів педагогічного кінематографу С. А. Яковлев часто використовував фільми на уроках природознавства. Кіно починає застосовуватися в деяких гімназіях та реальних училищах Москви, Одеси, Тіфліса та Риги, а потім й інших міст країни» [5, с. 40].

Та варто розуміти, що інноваційні технології, так само, як і методи навчання, якщо мали місце бути в зазначений період, то не в Україні. Перш за все це стосувалося столичних гімназій, тобто в місті Санкт-Петербург. В сільській місцевості Наддніпрянщини основна мета навчання полягала в зниженні неосвіченості населення. Тому говорити про використання кінофрагментів в даний період не має сенсу.

В цілому стан розробки проблеми використання фільмів на уроках історії в українській методології знаходиться на низькому рівні. Іноземні методисти працюють над цією проблемою вже кілька десятиліть, та мають більше досвіду в цій справі.

В 2015 році в журналі соціальних досліджень Джек Браян, викладач університету Південного Іллінойсу в Едвардсвіллі зробив виклад своєї статті «Художні фільми в історії». Робота є корисною, тим, що Джек узагальнює стан розвитку технології використання фільмів в освітній системі. Використовуються думки багатьох іноземних дослідників на підтвердження своїх слів. В другій частині статті, Браян ділиться власним досвідом використання фільмів зі своїми студентами.

Спочатку Джек намагається з'ясувати сам термін «історичне кіно», для подальшого його дослідження. Він використовує визначення Джонатана Стаббса, який каже: «фільми, які взаємодіють з історією або якимось чином конструюють стосунки з минулим», зокрема "фільми, незалежно від того, чи

мають вони на меті мати справу з "реальними" людьми та подіями, чи ні» [18, с. 1].

Також автор намагається дослідити передумови та причини конфлікту між істориками та Голівудом, що ставав перепоною, до використання фільмів в освіті. Сам конфлікт Джек пояснює так: «У 1935 році історик Луї Готтшалк написав президенту великої голлівудської студії: "Якщо кіномистецтво збирається так щедро черпати свої сюжети з історії, воно зобов'язане перед своїми покровителями і власними вищими ідеалами досягти більшої точності. Жодна картина історичного характеру не повинна бути запропонована публіці, доки авторитетний історик не мав змоги піддати її критиці та переглянути". Звісно, жодна голлівудська студія не дотрималася цієї директиви, і до 1970-х років історики майже повсюдно зневажливо ставилися до кіно як засобу історичного дослідження» [18, с. 4].

На наш погляд, таке пояснення проблеми, є не зовсім точним. Адже в даному випадку конфлікт стосувався насамперед американського кіновиробника. В Європі ж, в середині та на початку другої половини ХХ століття, критикою фільмів займалися постмодерністи, через його низьку культурну цінність для елітарного прошарку суспільства.

Та в 1970-х роках все більше дослідників почали приходити до висновку, що немає ніякого сенсу порівнювати книги та фільми. Адже вони мають в собі зовсім різні якості. Якщо фільми дають можливість отримати емоції, краще відчувати та зрозуміти епоху, то книги є більш детальними та подають більше інформації.

Свою думку викладач підкріплює словами Расмусена Фальбе-Хансона, адже той висловлюється так: "історичний фільм не слід розглядати як заміну письмової історії, і не просто як ілюстрацію письмової історії, а як доповнення і розширення, що додає глибину традиційній письмовій розширення, яке додає глибини традиційній письмовій історії" [18, с. 5].

Для практичності своєї статті, автор також використовує власний досвід роботи з фільмами. Він розробив курс для своїх студентів, «Південь в

американській культурі». Там Джек використовує загальновідомі фільми такі, як: «Віднесені вітром», «Холодна гора», «Народження нації».

Що ж до методичної складової, то він говорить про те, що вони не дивлять фільми в університеті. Перегляд зазвичай відбувається в домашніх умовах. На занятті йде переосмислення побаченого завдяки супутнім питанням та відповідям. Вчителям ж він радить використовувати уривки з фільмів, через брак часу.

Основне це правильне поєднання всіх методів і форм. Тому важливо не зациклюватися тільки на фільмах. Браян має вирішення цієї ситуації «На початку семестру, щоб змусити студентів замислитися над перетином між кіно та історією, вони читають багато джерел, процитованих раніше в цьому есеї, а потім, у міру того, як ми просуваємося до семестру, читання стає більш зосередженим на конкретному предметі, що вивчається» [18, с. 6].

На нашу думку в цілому, стаття Браяна є важливим теоретичним та практичним джерелом. Використання досліджень багатьох провідних іноземних теоретиків та методистів сприяє кращому розумінню розвитку цієї методики за кордоном. Практична складова, хоч і відноситься до університетської роботи, та практично не відрізняється від шкільної. Молоді вчителі зможуть почерпнути корисну інформацію для себе.

Скотт Алан Метцгер є доцентом кафедри суспільствознавства в Педагогічному коледжі Пенсильванського державного університету. Він спеціалізується на використанні медіа в освітній системі. Також відомою праця «Викладання історії за допомогою фільму: Стратегії для середніх шкіл», де Алан брав участь в створенні.

В 2010 вийшла його стаття «Максимізація освітньої сили історичних фільмів на уроках історії» в журналі «Соціальні дослідження». В своїй роботі він намагається висвітлити шляхи використання фільмів на уроках, на прикладі кінострічки «300 спартанців».

Загалом Скотт відзначає важливість такої роботи, адже сучасне покоління є знавцями популярної культури. Це полегшує роботу, бо учні мають певний багаж знань по цій темі.

На основі своїх досліджень в цій сфері, автор сформував деякі висновки: «Спираючись на новітніх досліджень про історичні медіа та освіту, я виокремлюю три навчальні функції історичних фільмів, які вчителі можуть використовувати на уроках: факти і вигадка, конструювання минулого та людей у ньому, а також реагування на минуле» [23, с. 127]. На наш погляд функції Алана мають свої практичні складові.

Перша, «факти і вигадка» чудово підходять для розуміння учнями неповної достовірності фільмів, а тому сприяє розвитку уважності та критичності мислення.

Функція друга, «конструювання минулого та людей в ньому» це зосередження вчителя на повсякденній складовій. Це розуміння епохи, мислення людей в ній, тобто так званій «низинній» історії.

Що ж до третьої, то функція «реагування на минуле» має сприяти розвитку аксіологічної компетенції. На основі фільмів та знань, учні висловлюють свою думку та ставлення до конкретної епохи, події чи персони.

Загалом стаття Алана, як і Браяна поділена на дві частини. В першій він виокремлює проблеми, з якими стикається вчитель при використанні цього методу. В наступному йде практична складова, яка допоможе новим вчителям.

Серед проблем він виділяє високий рівень байдужості та скептицизму, до достовірності переглянутого фільму, адже учні наперед розраховують на правильність матеріалу, оскільки він подається на уроці.

Щодо практичної складової то автор відмічає, що в будь якому випадку після перегляду фрагменту повинна проводитись навчальна робота. Він подає своє бачення цієї роботи, яке полягає в проблемних питаннях. Алан пише: Я бачу три основні питання, які впливають з 300:

1. Як давньогрецький спосіб ведення війни відображає їхню культуру громадянства та громадянської участі?

2. Яким чином сьогоднішня боротьба з тероризмом схожа і відрізняється від давньої війни між греками та персами?

3. Чому Перська імперія проіснувала так довго, майже ще 150 років після Фермопіл?» [23, с. 134].

Підсумовуючи весь попередній матеріал, можна прийти до такого висновку. Історіографія зародження та розвитку кінематографу бере свій початок вже в кінці XIX століття. До середини XX століття було написано чимало праць. Напевно найбільш об'ємною є шеститомна робота Жоржа Садуля, адже вона охоплює весь кінематограф першої половини XX століття.

Що ж до наукових праць про використання історичних фільмів на уроці, то питання знаходить тільки на стадії розвитку. В 70-х роках почалися перші прояви дослідження в цій царині. Варто також відмітити помітне відставання вітчизняного методичного комплексу від іноземних авторів.

Проте, велика актуальність цієї теми, сприяє розвитку до створення все нових наукових теоретичних та практичних праць у цій сфері, що допоможуть новому поколінню вчителів правильно застосовувати фільми на уроках історії.

РОЗДІЛ 2 ФІЛЬМОГРАФІЯ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ, ЯК ЕЛЕМЕНТ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

Висвітлюючи питання про використання кінематографії на уроках історії, можна піти двома шляхами. Перший полягає в сухому констатуванні тем, а також фільмів, які найкраще для неї підходять. Протилежним до цього, є фокусування на практичній складовій. Тобто на методах, завдяки яким можна досягти бажано результату, яким є успішне застосування елементу фільму на уроці. Тут таки є й інша складова практичності. Це очевидні і приховані проблеми, що виникають на цьому шляху. Для досягнення поставленої мети, вирішено дослідити це питання в симбіозі, тобто з усіх можливих аспектів. Це допоможе краще зрозуміти всі плюси і мінуси використання фільмів в школі, а також покаже готові приклади, що полегшить використання «візуалу» на уроці.

Говорячи про кінематограф на уроці історії України, ми розуміємо, що мова йде перш за все про українські фільми і серіали. Це тому, що зацікавленість західного світу історією нашого краю, принаймі до початку подій, які ввійшли в історію, як революція Гідності є надзвичайно низькою. Українці зазвичай поставали різними бандитами в американських блокбастерах. Ця проблема існує й до нині. Ось зовсім нещодавно розгорівся скандал. Відомий британський режисер Гай Річі презентував свій новий фільм, під назвою «Операція Фортуна». Загалом це стандартний бойовик, якби не одне але. Річі вирішив представити антагоністів в ролі так званих українських гангстерів. Саме це стало проблемою, бо 24 лютого 2022 року Росія напала на суверенну державу Україна. Гай Річі був змушений зупинити прокат фільму для його подальшої переробки [45].

Єдиним справді детально висвітленим моментом є трагедія на Чорнобильській АЕС в квітні 1986р. Проте про це детальніше нижче.

З іншого боку існує велика кількість фільмів і серіалів про Україну в нашого сусіда. Це й не дивно, адже так звана «тюрма народів», а потім і її наступниця Росія, добре оцінили можливості кінематографу. Здатність фільмів впливати на простих людей при подачі правильних для них наративів. Тому і

виходить, що вчителю історії України, для того, щоб продемонструвати дітям якийсь фрагмент фільму на уроці, потрібно покладатися найперше на вітчизняний кінематограф.

Тут перед вчителем виникає нова проблема. Напевно доцільно її назвати проблемою «масової культури». Сам термін масова культура за Джоном Сторі, це «Просто культура, яка подобається значній кількості людей»[17, с. 21].

Сучасний світ є споживачем масової культури. Це означає, що теперішнє суспільство віддає перевагу масовому, а отже популярному продукту. Сьогодні для масовості потрібно витратити ледь не половину всього свого бюджету на маркетинг. Це непомірні витрати для й так скромних бюджетів українських фільмів, і така система не дозволяє набути фільмам достатньо широкого розголосу, що призводить до провалів в прокаті та касових зборах. Для вчителя проблема тут полягає в тому, що він в силу всіх цих чинників, може пропустити справді цікаві і корисні праці. Вірогідно виходом із цією ситуації буде активна евристична діяльність вчителя перед початком уроку.

Працюючи з фільмами, не можливо оминати, ще одну дуже вагому проблему. Вище ми вже побічно зачіпали тему Радянського союзу, називаючи його «тюрьмою народів». Сімдесят років тоталітаризму дали свої «плоди». Радянська вдала пильно стежила всі ці роки за всіма проукраїнськи налаштованими культурними діячами. Вони вилучали всі культурні діяння, що не відповідали радянському світогляду і шкодили їхній владі. Кінематографії виділялося окреме місце у цій системі. Фільми відігравали роль пропаганди, що прекрасно діяла на широкі маси. Правильні наративи, вкупі з відсутністю критичного мислення, ось ключ до успіху. Зрозуміло, що в такій системі, аж ніяк не могло виникнути фільму чи серіалу, що просував би проукраїнські ідеї. Такі фільми згорталися, ще на початку виробництва, а режисер швидше за все потрапляв в ГУЛАГ.

Основна проблема для вчителя це мова. Надзвичайно складно знайти фільм, який був створений, ще в Радянському союзі на українській мові і при цьому мав би хоч якийсь історичний підтекст, для використання його в

шкільному закладі. Єдине, що приходить на думку, це напевно фільм Сергія Параджанова «Тіні забутих предків», який створений на основі однойменного твору Михайла Михайловича Коцюбинського «Тіні забутих предків». Проте сам фільм не несе в собі історичного підтексту і напевне найкраще підходить для використання при вивченні постаті Сергія Параджанова в 10 класі. Також можна ще згадати про фільм «Довбуш». Фільм, який був знятий в 1959 році на кіностудії імені Довженка. Проте хоч Довбуш і є історичною особою, він ніяким чином не відноситься до історії Російської імперії, тому й не шкодить ідеології Радянського союзу. А наприклад фільми, що вважаються класикою українського кіно – «Вавилон» ХХ (появився 1979 р.), «Камінний хрест» (1968 р.) чи «Білий птах з чорною ознакою» (1971 р.) хоча і розроблялися на кіностудії імені О.Довженка в Києві були по суті російськомовними. Щоправда нині існують і україномовні версії. До слова, у цьому контексті можна згадати також фільм «За двома зайцями» (1963 р.). Десь у чомусь позитивно дисонує на цьому тлі україномовний кіновитвір «Пропала грамота» (1972 р.).

Труднощі виникають не тільки в мовному питанні. Зі здобуттям незалежності 24 серпня 1991 року ми переглянули більшість історичних питань. Тому наші сучасні погляди зазвичай не перетинаються з контрідеологічним Радянським союзом, який переписував історичні факти для своєї вигоди. Наприклад, можна згадати про ігнорування радянськими істориками терміну Друга світова війна, яка розпочалася 1 вересня 1939 року. В союзі ж придумали термін велика вітчизняна війна, яким позначали період нападу Третього Рейху на Радянський союз, тобто 22 червня 1941. Така зручна для них підміна понять була потрібна їм для того, щоб змусити забути пересічних громадян історичні факти. Адже Друга світова війна почалася не тільки з вини Гітлера, але й Сталіна, який уклав з ним таємний договір про поділ Польщі в серпні 1939 р., знаний як «пакт Молотова-Ріббентропа» [25; 40].

Саме завдяки таким діям, всі фільми на тематику Другої світової війни, що були створені в союзі (і в тогочасній Українській РСР), використовують термін Велика Вітчизняна війна. Український режисер Леонід Биков, свого часу створив

фільм «В Бій йдуть одні старики». Творчість Бикова, як і сам фільм є доволі цікавими, тому цей фільм точно заслуговує на перегляд. Проте використання терміну Велика вітчизняна війна, а також величезна кількість непотрібної, нав'язаної радянської культури, що проявляється наприклад в піснях, аж ніяк не дозволяють використання цього фільму на уроці історії в 10 класі. Варто підходити до перегляду таких фільмів вже зі сформованими поглядами і переконаннями, щоб не підпасти під вплив прихованої пропаганди про «прекрасний Радянський союз».

Окрема мова про достовірність фільмів. Ось нові труднощі, що постають перед вчителем при використанні фільмів і серіалів на уроці історії. Проблема достовірності зародилася з декількох причин. По перше, це комерціалізація суспільства. Це означає, що автор даної картини, що й не дивно, намагається заробити якомога більше грошей. Тут впливає інша проблема, адже задля максимальних прибутків режисеру потрібно зробити продукт на якомога ширшу аудиторію. Щоб зацікавити глядача, для високих рейтингів і як наслідок більших переглядів, творець зосереджується в першу чергу на візуалі, тобто на якісній картинці, ніж на достовірності.

Ще однією своєрідною фішкою, яку прекрасно знають всі режисери є наша емпатія. Людині набагато легше проявляти співчуття до іншої особи, ніж до цілого натовпу. Це перш за все тому, що розкрити історію однієї людини значно простіше, чим і користуються фільмотворці. Як приклад можна назвати фільм «Голод 33», де трагедію мільйонів людей нам показують через призму однієї сім'ї. Це значно полегшує сприйняття подій. Ще можна назвати стрічку «Снайпер. Білий воїн». Тут також на прикладі однієї особи, можна побачити проєкцію на більшість снайперів. Та це не означає, що потрібно перестати дивитися та використовувати такі фільми. В сучасному комерційному світі, це абсолютно нормально, про що й пише в своїй книзі Марія Росс, наводячи приклади емпатичної реклами [27, с. 20].

Можливий і варіант коли неможливо достовірно показати всі деталі, в силу об'єктивних причин. Наприклад через дефіцит бюджету, що змушує режисера

уникати зайвих подробиць. Проте, це не означає, що він має право додавати недостовірні елементи замість цього.

Буває, що творці фільму чи серіалу під час маркетингової кампанії, власноруч зазначають, що користувалися порадами істориків для більшої правдивості фільму. Проте, це аж ніяк не має позбавляти вчителя відповідальності.

Звісно всі ці фактори не відмінюють корисність використання фільмів на уроці. Це просто-напросто додаткові труднощі на плечі вчителя, який змушений перед початком уроку детально вивчити всі сторони фільму, та знайти історичні неточності. Професійний вчитель може перетворити цю проблему собі на користь при правильному його використанні.

Для прикладу, можна провести тестування для дітей. За допомогою вправи «обери позицію», діти мають вибрати сторону, яку вважають більш імовірнішою на їхній погляд. Отож, даючи учням два факти, вони мають визначити яка відповідь є правильною вибираючи відповідне місце в класі. Звісно можна придумати кілька фактів, щоб заплутати дітей. Звичайно для цієї інтерактивної вправи, потрібно, щоб діти вже були знайомі з фільмом і мали достатньо знань. Тому таку вправу напевно доцільно використовувати на уроці повторення знань, або практичному уроці.

Використання таких практичних вправ допоможе нам з'ясувати, які діти більше схильні підпадати під вплив фільмографії і який багаж знань вони отримали під час вивчення цієї теми. Це також корисно з погляду компетентнісного підходу до навчання. Адже для успішного виконання вправи, учні повинні використовувати логічну компетентність, що допоможе при виборі з двох на більш імовірний. Інформаційна компетентність нам потрібна для багажу історичних знань, а також знань документів. Загальнокультурна компетентність, яка володіє глибшим багажем знань фільмів та серіалів також допоможе краще засвоїти ці вправи.

При підготовці до такого уроку, вчитель має розуміти, ще кілька істин. Перш за все це правильний вибір фільму. Це може виглядати просто на перший

погляд, проте тут потрібно бути максимально обережним. Адже при «неправильному» фільмі, ми навпаки ризикуємо нашкодити навчальному процесові. Діти не сприймуть подану їм інформацію і урок буде проведено надарма. При виборі потрібно знати рівень сприйняття учнів. Існують фільми навантажені багатьма фактами, що важко даються для сприйняття, особливо в середніх класах. Це перш за все документальні фільми. Тут автор не намагається вразити глядача дорогим візуалом і захопливим сюжетом. Він перш за все подає інформацію. А інформацію в таких картинах подають зазвичай монотонно. Це аж ніяк не сприяє зацікавленню учня до навчання. Тому який в тому сенс, якщо мотивація учнів до самоосвіти і є основною метою використання фільмів і серіалів в школі.

По друге, історія - це постійні війни і жорсткість. В боротьбі за владу, за державу і за ресурси відбулося стільки насильства, що його не може оминати історія. Проте, чи потрібно вчителю показувати ці моменти учням на уроці. Тут є кілька моментів, про які потрібно сказати. Ми не можемо не розповісти дітям про голодомор і голокост, але ці теми ми вивчаємо в 10 класі, коли свідомість учнів вже більш-менш сформована. Такі фільми як «Список Шиндлера» та «Голод 33» надзвичайно важко дивитися. Проте це наша історія і учні повинні це знати.

Проте, коли ми вивчаємо тему «Національна визвольна війна під проводом Богдана Хмельницького», нам не обов'язково показувати жорстокі сцени з фільму «Гетьман». Діти зможуть зрозуміти основні причини і перебіг війни і без сцен насильства. При підготовці до уроку ми можемо вирізати всі зайві сцени, що суперечать нашій меті. Зробити це легко можна за допомогою різних відеоредакторів, яких є досить велика кількість на портативному комп'ютері і телефоні. Це наприклад такі додатки як: «Shot Cut», «Movavi», «Sony Vegas Pro», яка використовується для професійного монтажу. Щоб краще підібрати програму, можна звернутися до потрібних статей [39].

Для кращого розуміння, потрібно провести невеликий огляд відомих українських фільмів, що можна використовувати на уроці історії України.

При вивченні історичних подій про Данила Романовича у 7 класі, можна згадати про фільм «Король Данило». Фільм був знятий в 2018 р., однак не претендував на вагому популярність. Хоча бюджет стрічки є дуже низьким, всього-навсього 4 мільйони гривень, що аж ніяк не видається достатнім для історичних фільмів. Та попри все, варто відмітити, що режисеру Тарасу Химичу вдалося передати дух тієї епохи. Костюми акторів детально пророблені, а графіка є на належному рівні. Проте є й недоліки, такі як українці в ролі монголів хана Батия. Хоча тут вина перш за все йде на невеликий бюджет фільму. Можна у цьому контексті згадати відомий радянський фільм «Данило князь Галицький» у якому були задіяні відомі українські актори, фільм здобув шану і любов глядача 1970-1980-х рр. Для використання на уроці можна використати уривки з цих фільмів, що передають дух епохи. Показ середньовічної битви буде пізнавальним для учнів і не залишить нікого байдужим.

Фільм «Богдан Зиновій-Хмельницький» – це приклад хорошого українського фільму. Стрічка пройшла довгий шлях створення, адже спочатку задумувалася як серіал. Та через нестачу коштів, через сім років виробництва було вирішено зробити один, суцільний фільм, на основі знятого матеріалу. Робота присвячена подіям Національно-визвольної боротьби, хоч і містить біографічні елементи Богдана Хмельницького. Тут розкривається перш за все Зборівська битва, яка мала стати вирішальною в цій війні, якби не зрада Кримського Хана. Майже капітулювавши, Ярема Вишневецький таки зміг домовитися з Ханом і він припинив облогу. Хмельницький постав перед складним вибором.

Як для 2006 р. стрічка може похвалитися масштабними битвами у 3000 тисячі акторів, детально проробленими костюмами, та прекрасною грою акторів. (у ролі Б. Хмельницького фігурує видатний український актор Богдан Ступка (1941–2012)). Щоправда в деяких моментах фільм є занадто жорстокий для дітей, тому потрібно це враховувати. Наприклад момент де показують багато повішених козаків після битви. Однак ця робота неодмінно може бути використана на уроці історії, у 8 класі.

Постать видатного опришка Олекси Довбуша широко відома для українців, особливо на Прикарпатті. Вивчаючи його діяльність у 9 класі, можна, ба навіть потрібно використовувати деякі фрагменти з цього фільму. 1959 р. вийшов фільм режисера Віктора Іванова «Олекса Довбуш». Праця належить до кіностудії Олександра Довженка, тому є досить відомою. Автентичність Гуцульщини того періоду передана досить добре. Автор підкреслює одну цікаву деталь, що люльки тоді курили й старші жінки, що незвично для України. Звісно є чимало нововведень від самого режисера, скажімо як перейти рів для отримання статусу опришка. Це не дуже добре, але водночас можна таким чином перевірити дітей, на їхню уважність. Музика це вже інший аспект. Пісня «Ой по під гай зелененький», змушує проявляти емпатію до опришків, хоч вони і є розбійниками з боку тогочасної влади. До слова, одним із консультантів цієї стрічки був майбутній професор Прикарпатського університету, відомий дослідник життя Олекси Довбуша Володимир Грабовецький.

В травні 2022 року в прокат мала вийти сучасна адаптація постаті Олекси Довбуша. Фільм обіцяв стати популярним, враховуючи навіть бюджет, що становив 90 мільйонів гривень. Це найдорожчий фільм за всю історію незалежної України. Наразі важко судити по трейлеру, чи автору вдалося перевершити свою старішу версію. Режисер фільму Олег Санін поділився деталями знімального процесу [34].

Тема голодомору напевно є найтрагічнішою сторінкою в історії України. Історики протягом довгого часу намагаються дослідити точну кількість жертв цього терору. Станіслав Кульчинський приходять до цифри в 3,3 або 3,5 мільйонів жертв голодомору [1, с. 91]. Та цього аж ніяк не можна знати достеменно, враховуючи ті звірства що творилися впродовж 1932-1933 роках. Дехто може заперечити, що за кількістю жертв першість має дістатися Другій Світовій війні, що безперечно має рацію. Проте трагічність голодомору полягає не в кількості жертв, якою би великою вона не була. Тут суть полягає в пробудженні в сучасної людини (і учня, зокрема) того первісного архетипу,

звіра. Голод призводив до втрати свідомості і розуму та пробудженні канібалізму. Була втрачена сама людяність.

Голодомор - це надзвичайно складна тема для вивчення в школі, проте це не означає, що ми як майбутні вчителі маємо якоюсь мірою оминати її, або спрощувати події. Це важко, та ми повинні детально та чітко висвітлити дану подію для учнів. Важливо не допустити більше повторення таких подій.

На нашу думку найкращим вибором для наочності даної теми, буде фільм «Голод 33». Знятий фільм був в перший рік незалежності нашої держави. Олесь Янчук взяв за основу працю Валіся Барки «Жовтий князь».

Перед нами постає звичайна українська селянська сім'я, що просто живе щасливим життям. Однак сталінський терор, що чимраз більше посилювався стає їм на перешкоді. Їжі стає все менше і батьки переживають, як прогледувати своїх дітей, та продовжують поволі жити. Після сумнозвісного закону про три колоски, вони втрачають майже всі свої запаси їжі і починають голодувати, як і всі їхні сусіди. Вижити в цьому жахітті зміг тільки їхній наймолодший син [4].

Варто відзначити, що в фільмі висвітлені події, такі як канібалізм, втрата розуму, розстріл беззбройних людей та масові спалення тіл. Добре показана й інша сторона медалі, у вигляді партійної номенклатури, що образно кажучи «від'їдала велике черево» і не знала жалю до простих селян.

Важливою є деталь кольорової палітри. В той момент коли батько сімейства пригадував своє минуле життя, він був в колі щасливої сім'ї, а сцени є різнокольорові. Проте основна частина проходить в чорно-білих тонах. Це є доволі переконливий художній прийом, який підкреслює трагедію людей.

Як ми вже відзначали вище, Чорнобильська трагедія, напевно єдина настільки досліджена в фільмах і серіалах тема в країнах західного світу. Вочевидь найважливішою причиною цьому є те, що радіоактивні хмари після вибуху розлетілися навколо, досягаючи Великобританії, Швеції та Норвегії [41].

Щодо серіалу «Чорнобиль», то його насправді навіть не можна назвати повноцінним серіалом, адже він має всього 5 основних серій. Проте це аж ніяк не завадило серіалу здобути середню оцінку в 9.4 цілих на платформі IMDB. Це

при тому, що кількість голосів сягає 760 тисяч, що зразу натякає на якісний продукт. Серіал створила американська компанія НВО, яка відома своїми культовими кіношедеврами, такими як «Гра престолів», «Рим», «Покоління вбивць» (Війна в Іраку), а також цьогорічний «Дім Дракона».

Вийшовши на екрани в 2019 році, серіал розповідав про причини та наслідки вибуху на Чорнобильській АЕС. Звичайні люди намагалися ліквідувати наслідки цієї трагедії, розуміючи приреченість своїх колег та себе. Серіал також викликав хвилю обурення в Росії, адже чесно показав всі гріхи радянської влади, які по перше зекономили на техніці безпеки, а по друге приховували факт вибуху від людей, не проводячи евакуації. Це призвело до ще більшої кількості постраждалих.

Показ цих фактів настільки обурив російську владу, що вони виділили гроші на свій проект, який виявився настільки провальним, що його критикували навіть власні громадяни.

Після 2014 р. розпочався бурхливий розвиток українського кінематографу. Особливо багато проектів було зроблено на війську тематику, що досить логічно. Проте потрібно враховувати, що половину з цих фільмів є документальними, що теоретично могло би завдати деяких труднощів, але не в 11 класі. Сімнадцятирічні учні вже є доволі свідомими і можуть витерпіти однотонність заради детальнішої інформації.

Вже 1 серпня 2014 року було створено проект «Край землі: Зона АТО». Фільм вийшов короткометражним, адже триває тільки 36 хвилин. Це не дивно, адже пройшло доволі мало часу від початку АТО. Загалом, Християну Жерегі вдалося зібрати цікаву інформацію з фронтних подій. Показано, зокрема, різні історії тогочасних військових формувань, таких як: «Правий сектор», «Айдар», «Азов» та «Донбас».

Окрема мова про військові дії поблизу Дебальцевого. Ми чудово пам'ятаємо ті тривожні новини про Ілловайськ і Дебальцеве. Євген Степаненко в однойменному фільмі «Дебальцеве», показує ті героїчні події. Незважаючи на малий хронометраж, автор зумів передати ті страждання і переживання простих

українських бійців, що брали в цьому участь. Фільм, який вийшов в обіг 2016 р. є також документальним, адже містить в собі розповіді наших воїнів. Дебальцівська битва була найбільшою на той період війни, що надає ще один привід для його перегляду і використання в середній загальноосвітній школі.

Напевно найбільш відомою подією цього восьмирічного етапу війни, стала битва за Донецький аеропорт. Історія про незламних воїнів розлетілася по всьому світу. Після цього всі говорили: «вони вистояли, не вистояв бетон» [33]. А легендарні захисники за свою незламність навіть отримали назву кіборги, Саме тому існує аж цілих три відомих фільми на цю тему.

Фільми «Аеропорт» та «Добровольці божої чоти» хоча і створювалися, як два окремі проекти, є доволі подібними. Це насамперед документальні стрічки про наших захисників. Їхня незламна воля показала, що ворога не потрібно боятися, йому можна і треба протистояти. Постійні артобстріли, ворожі штурми та втрати побратимів можуть зламати і найстійкішого бійця. Це неодмінно ставалося з деякими воїнами, проте це не похитнуло основної залоги цієї неприступної цитаделі. На чолі зі своїм командиром, полковником, спецпризначенцем Олександром Трепаком під позивним «Редут», хлопці показали всю свою стійкість та незламність.

У грудні 2017 р. на екрани вийшов фільм «Кіборги. Герої не вмирають». На цей проект було виділено доволі багато коштів. Успішна комерційна кампанія дозволила фільму стати доволі популярним в Україні і за кордоном. Відомий режисер з кримськотатарським корінням Ахтем Сейтаблаєв зосередився перш за все, на художній складовій. Головна увага тут присвячена страхам, переживанням і душевним потрясінням захисників. Детально показано деформування психічного стану в критичній і постійно нагнітаючій обстановці.

Показовим є момент, коли один з бійців намагається знайти хоч крихту позитиву в цьому пеклі війни. Побачивши ціле дерево на полі бою, він стоячи на позиціях затуляє обличчя руками таким чином, щоб в полі зору було тільки те, єдине дерево. Це надзвичайно сильний художній момент, який однозначно потрібно показати дітям в кінці уроку. У висновку варто зазначити, що як би

важко не було, життя продовжується, тому потрібно завжди шукати позитив, як даний герой.

2022 р. на екран вийшла ще одна кінострічка присвячена воєнним діям на Донбасі. У даній художній картині автор вирішив висвітлити важкий, бойовий шлях снайперів. Головний герой жив аскетичним життям із сім'єю і від цього почувався щасливим. Війна забрала в нього родину і Микола вирішив помститися за них, ставши добровольцем. Мар'ян Бушан показав всі вади снайперства. Перш за все це довготривале перебування в одному і тому самому стані тіла, коли воїн повинен не рухатися протягом багатьох годин. Це наносить значну шкоду організму, через згущування крові. Проте, не враховані такі моменти при стрільбі, як сила і напрям вітру, а також дальність до цілі, що значно ускладнюють попадання. Та попри все, картина варта перегляду, а фрагменти з фільму можуть бути використані при демонструванні наших збройних сил.

Загалом існує досить велика кількість фільмів присвячених темі АТО та ССО. Ще багато фільмів, тут залишились не висвітленими, що дає вчителям можливість детальніше дослідити це питання, і знайти достойні проекти, варті уваги.

Можливість аналізу українських історичних фільмів можна продовжувати й далі, та це немає подальшого сенсу. При бажаній мотивації вчитель зможе знайти ще чимало фільмів не висвітлених в цьому списку. І ми тільки за, адже тут проаналізовані найбільш відомі українські фільми, що, на нашу думку, підходять для використання на конкретному уроці.

Важливішим моментом, на наш погляд, видається не віднаходження потрібного нам фільму, а правильне використання його на занятті. Адже, якщо стрічка і буде дуже вартісною в плані сюжету, спецефектів та гри акторів, це не принесе нам жодного бажаного результату при неправильному застосуванні на уроці. Для цього і потрібна методика. Адже з грецької слово “metadas” означає шлях дослідження [28, с. 5].

Вчитель повинен розуміти, що неможливо показати дітям навіть і половини фільму на уроці, адже він занадто недовготривалий. Сорок п'ять

хвилин потрібно використати більш грамотно [24]. Тож ми можемо використати тільки невеликі уривки, які нам потрібні. Ці уривки мають відповідати нашій меті. Інколи це антураж і атмосфера, для розуміння учнями епохи, яку вивчають, а деколи і навантаження історичних фактів.

Та попри все звичайний показ уривків нічого не вартий без подальшої праці. Найпоширенішим варіантом є проблемне питання. Такі питання прекрасно підходять для розвитку критичного мислення. Таке мислення є пріоритетним у сучасній українській системі і сучасному суспільстві. Концепція «Нової української школи» передбачає розвиток в дітях критичного мислення, як такого, яке необхідне в даних реаліях.

Український методист С. Терно каже, що критичне мислення, це мислення самостійне, усвідомлене [31, с. 15]. Тобто, людина яка живе в цифровому суспільстві, не піддається опосередкованому впливу, а має свою власну думку. Вона може йти проти всіх, якщо достовірно впевнена в своїй правоті, або навпаки змінити думку при правильному аргументуванні.

Розвивати критичне мислення за допомогою фільмів і серіалів на уроці історії України є вельми цікавим завданням. Фільми самі по собі, досить емоційні, адже режисер прагне досягти емпатичного рівня, щоб ми переживали головним героям в різних ситуаціях. А після перегляду такого уривку, ви ще й пропонуєте дітям провести здорову дискусію з побаченого. Тому вчителю потрібно володіти певними навиками комунікації і організації, щоб не перетворити урок на своєрідний балаган. Проте, якщо це йому таки вдається, він може використати це з користю для дітей.

При аналізі і дискусії, учні мають можливість висловити свою думку. Це розвиває їхні комунікативні здібності, або якщо з точки зору компетентнісного підходу, мовленнєву і аксіологічну компетентність. Ще плюсом є те, що згідно з дослідженнями, почуте учнями від своїх колег, набагато краще вкарбовується в їхній пам'яті аніж те, що говорить вчитель. Згідно з так званою «навчальною пірамідою», учні запам'ятовують близько 30% від демонстрації тобто при

перегляді уривку з фільму. Однак обговорення вже залишає у нашій пам'яті близько 50% отриманої інформації [21, с. 118].

Однак проблеми є завжди, і в даній ситуації мінусом може бути те, що така дискусія забере занадто багато часу. Якщо клас нараховуватиме близько 20 дітей, це забере у нас біля половини уроку, поки всі учні висловлять свою думку. Тому потрібно шукати інші, більш раціональні прийоми.

Інтерактивні вправи, можуть бути значно кориснішими в цьому плані. Адже вчитель наперед створює умови, при яких ці вправи будуть відбуватися. Наперед визначено питання, і час для виконання поставлених на учнів завдань. Під час інтерактивних вправ діти активні і намагаються застосовувати всі свої знання для успішного результату. Елемент змагання, що присутній в багатьох інтерактивних вправах, допомагає залучити до праці всіх дітей. Адже ніхто не хоче програти і колектив змушує викладатися на повну.

Щодо вправ, то їх існує досить велика кількість, починаючи від «мозкового штурму», що досить просто реалізувати і закінчуючи «акваріумом», що потребує більшої праці для вчителя, при підготовці до уроку.

Такі інтерактивні вправи, як «Мікрофон», «Мозковий штурм», надзвичайно легкі для проведення і можуть принести користь в деяких моментах. По суті це просто спрощена версія обговорення, адже діти також висловлюють свою позицію, та витрачають значно менше часу. «Мозковий штурм» передбачає накидання любих відповідей на конкретне питання, за короткий час. Наприклад після перегляду фрагменту з серіалу «Чорнобиль», вчитель дає учням одне питання. Як ви вважаєте, чому влада СРСР вирішила не дбати першочергово про безпеку, а зосередилась на виробленій енергії? Кілька відповідей допоможуть дітям краще зрозуміти цю проблему. Виокремивши найкращі варіанти, можна дійти спільної думки.

Плюс же інтерактивної вправи «Мікрофон», полягає в тому, що вчитель може не опитувати цілий клас, для отримання правильної відповіді. Ми можемо запропонувати питання для учнів, знову ж таки з серіалу «Чорнобиль». Чому радянська верхівка приховувала факт вибуху четвертого енергоблоку від

населення і світу? Правильним буде давати мікрофон спочатку слабшим учням, щоб дати можливість висловитися більшості і не отримати правильну відповідь одразу. Та якщо, хтось її і озвучить, не треба зразу закінчувати, адже кожен має свою думку і інші діти можуть висловити свій варіант.

У свою ж чергу такі методи як «Акваріум» потребують більшої віддачі, та дають відповідно кращі результати. Цей метод поєднує в собі групову роботу та проблемне навчання. За умовами вчитель має знайти три проблемні запитання і розділити клас на три групи. Доволі зручно проводити цю вправу, якщо в класі біля 15 учнів, проте й більша кількість допустима. Проблемні запитання мають бути досить важкими, адже для їхнього вирішення групі виділяють 5 хвилин. Та вчитель може міняти правила на свій власний розсуд.

Для прикладу візьмемо фільм «Голод 33». Тема надзвичайно важка, тому й питання не повинно бути легким. Наприклад даємо учням такі проблемні запитання:

1. Чому Сталін обрав саме такий шлях придушення української опозиції? І чому тільки в Україні?
2. Для чого режисер фільму, подає події в чорно білих тонах, а спогади в кольорових? Який це прийом?
3. Як прослідковується посилення голодомору у фільмі порівняно з історією?

Для вирішення таких запитань, недостатньо володіти тільки знаннями фільму. Тут потрібні комплексні знання зі стрічки та історичні знання. Такий симбіоз допомагає розвивати в дітях інформаційну компетентність, адже їм потрібно володіти певними джерельними знаннями з історії. Групова робота допоможе залучити до праці всіх учнів і створить змагальний елемент, тому, що кожен колектив буде прагнути перевершити попередній у швидкості і влучності своєї відповіді.

Загалом інтерактивних вправ є ще велика кількість. Це такі вправи як: «Ажурна пилка», «Карусель», «Незакінчене речення», «Прес» та інші [30, с. 29, 33, 35, 37]. Та не всі вони вдало підходять для поєднання з фрагментами фільмів

чи серіалів, проте великий вибір компенсує цю проблему. Використання ж даних вправ після перегляду фрагменту з фільму чи серіалу, позитивно впливає на розвиток учнів.

Тому, якщо підсумувати все сказане в даному розділі, можна прийти до наступних висновків. Використання фільмів і серіалів на уроках історії України в школі має свої позитивні і негативні сторони. Прагнення до самоосвіти, активність на занятті, розвиток компетентностей звісно ж відносять до сильних сторін даного методу. Не потрібно забувати також про спостереження, адже ми через демонстрацію уривків можемо побачити наглядно, хто з дітей більше схильні до емпатії і піддається впливу. Це буде корисно для подальшого розвитку ваших учнів.

Та мінусів тут також достатньо. Перш за все це недостатньо пророблена методика, особливо вітчизняного рівня. Метод інколи забирає занадто багато дорогоцінного часу, якого і так часто не вистачає. Нерідко так буває, що вчитель своєчасно не може віднайти потрібний фільм.

Проте, попри всі недоліки технологія використання фільмів і серіалів на уроках історії в школі має існувати і розвиватися.

РОЗДІЛ 3 РОЗВИТОК ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОСТІ НА УРОКАХ З ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

Перш ніж починати розгляд даного розділу, потрібно, як і в попередньому, звернути увагу на деякі моменти. Основною відмінністю виступає масштаб інформації. Якщо, висвітлюючи питання використання кінематографу на уроках історії України, ми мали чіткі рамки і кордони, то тут зовсім інша справа. Фільми та серіали, проаналізовані в попередньому розділі, висвітлювали якусь проблему української історії. Це могли бути й роботи іноземного походження, як серіал від НВО «Чорнобиль», бо тут якнайкраще висвітлено проблему чорнобильської катастрофи, з усіма її майбутніми наслідками. Що ж до всесвітньої історії, то масштаб і кількість проблемних сторінок тут якомога більша. А тому немає змоги, проаналізувати і 1% від всіх праць використовуваних на уроках.

Розвиваючи тему проблематики використання фільмів та серіалів на уроках всесвітньої історії, наштовхуємося на ще одну з них. Це проблема суб'єктивності фільмів. З нею ми стикаємося від самого початку, навіть не поглянувши й малого уривку. Вся справа в тому, що для виготовлення кінцевого продукту, що в нашому випадку є фільмом, або серіалом, має бути автор. Починаючи від сценариста й закінчуючи режисером, що інколи може бути одна й та сама людина. Одним з прикладів є відомий австрало-американський режисер, сценарист та актор Мел Гібсон. Адже він має одразу дві такі роботи. Це перш за все «Страсті Христові», та «Апокаліпто» [47].

Едвард Браніган в своїй книзі «Point of view in the cinema» досліджує питання наративів та суб'єктивності. Він робить акцент на професійній зйомці та його впливу на глядача. Та поряд з цим, можна зробити для себе деякі висновки. Цитуючи Едварда, він сказав такі слова: «Ми буквально бачимо (через камеру) його/її очима» [9, с. 310]. І тут можна трактувати ці слова по різному. Насамперед це прямі слова про правильність зйомки, щоб глядач побачив фільм очима головного героя. Це один з прийомів зйомки, популяризований відомим британським режисером, фактично засновником жанру трилер, Альфредом Гічкоком. Та під цей погляд, легко підпадає теорія про просування наративів

окремим режисером. Адже, що заважає йому просувати своє бачення довірливому глядачеві, буквально поглядом його улюбленого героя фільму. Це наприклад може проявлятися в комерційному плані.

В своїй більшості фільми і серіали на даний момент мають американське походження, хоч це й не було так на початку свого зародження. Тоді 70% всіх фільмів виготовлялося в Франції, що й не дивно, враховуючи національність братів Люм'єр. Висвітлення ж проблеми суб'єктивності фільмів в більш ширшому ключі, приводить нас до поняття пропаганди. В першу чергу це відноситься до історичних фільмів, адже наративи нав'язані в таких фільмах можуть відповідати національним інтересам держави. Яскравим прикладом є тема Другої світової війни, де перетинаються погляди й інтереси всіх великих держав. Найбільше в цьому плані пропрацювала США. Саме в Америці було створено такий відомий фільм, як «Врятувати рядового Раяна». В ролі наративу виступає лінія пошуку і рятування самого Раяна, адже він залишився останнім сином в своїй сім'ї. Зрозуміло, що в ця історія немає нічого спільного з реальністю і виступає більше, як зав'язкою сюжету картини. Та вона також ненав'язливо висвітлює американське суспільство, а зокрема тогочасну військову структуру, що показана тут людяною та лояльною, на протипагу своєму противнику. Де генерали турбуються долею простих рядових солдатів.

У більш детальному плані, в фільмі показано, як американський генерал Джордж Маршал, побачивши телеграму про смерть трьох братів Раянів на фронті, вирішує дати наказ про повернення четвертого в штаб. З військової точки зору, він просто наражає на небезпеку ще більшу кількість людей на чолі з капітаном Джоном Міллером, адже для цього їм необхідно піти в глиб Франції. Враховуючи той факт, що воїни тільки, що завершили кровопролитну висадку на березі Нормандії, дії Маршала аж ніяк не можна назвати раціональними. Адже виходить, що він ставить інтереси одного, рядового воїна вище групи кваліфікованих воїнів, які можуть зазнати втрат. В кінцевому результаті це призводить до смерті Джона Міллера.

Також показовим є момент, де показано, як група Джона захоплює в полон солдата Вермахту. Побратими хочуть розстріляти його на місці, та Міллер вирішує відпустити його. Німецький солдат повернувся на службу і отримав нову спробу знищити своїх ворогів. Тут знову таки можна побачити наратив доблесті і співчуття до ворогів американських солдат. Та це суперечить військовій логіці, бо даний солдат може вбити нових солдат. Це й показують в кінці, де він смертельно ранить капітана Міллера, який і відпустив його. Така сцена, швидше за все є спробою висвітлення німецьких рядових солдат в темному світлі.

Ганс Шмідт, німецький солдат Другої світової війни, написав цілого листа до режисера фільму Стівена Спілберга. Там він розкритикував його в спотворення образу німецького солдата. Наприклад Ганс каже: «У «Рядовому Раяні» ви, здається, погоджуєтесь з цією позицією, оскільки дозволяєте лише одному з солдатів, сказати, що не можна стріляти у ворожих солдатів, які склали зброю» [38]. Тобто він наголошує на тому, що Стівен фактично підтримує розстріл полонених німецьких солдат на місці без суду та слідства. В протилежність цьому Шмідт згадує таку ситуацію: «Я добре пам'ятаю, як у січні 1945 року ми сиділи разом з десятьма полоненими американцями після запеклого бою, і солдати були щиро здивовані тим, що ми ставилися до них майже як до приятелів, без злості» [38]. Звісно слова Ганса Шмідта не є істиною в останній інстанції, та й у військах Третього Рейху були випадки злочинного поводження з полоненими. Та на противагу США, Німецька держава, як і тоді, будучи розділеною після завершення Другої світової війни, так і дотепер не виробляє фільмів на дану тематику. А кожна картина, заради об'єктивності повинна отримувати виправдану критику з боку глядачів, яким і є Ганс Шмідт.

Поряд з проблемою суб'єктивності фільмів та серіалів, поруч завжди існує й проблема достовірності. Вона впливає з попередньої, адже коли картина суб'єктивна, то, що заважає автору й видозмінити деякі факти на свою користь. Це може бути як і з комерційної так і з ідеологічної точки зору, для вигоди держави наприклад. Тому проводячи вже детальний розбір фільму «Врятувати

рядового Раяна», зупинимось й на питанні достовірності даної картини. Критики відмічають колосальну роботу над бойовими сценами та реквізитом. Та не обійшлося й без мінусів і це нормально.

Ганс в своєму листі, поряд з похвалою за достовірну німецьку техніку тих часів, не забуває й про виявлені проблеми й неточності. Власне, він заявляє: «Ваффен-СС не діяли б так, як ви зобразили їх у "Рядовому Райані"» [38]. Шмідт заявляє, що цей момент, як і екіпірування німецьких солдат на початку битви за норманське узбережжя, є недостовірними. Адже солдати Ваффен-СС на його думку ніколи не мали тактики скупчення живої сили біля власної бронетехніки. Це перш за все зумовлено пріоритетністю техніки на полі бою. Тому дана критика є доречною.

Та найбільшої помилки в автентичності даною картини Стівен Спілберг зміг поступитися в так званому питанні «американізації». Випадково чи ні, та Стівен не зобразив ні одного британця, чи француза в своїй роботі. Критики сходяться на думці, що це було зроблено не випадково. Спілбергу закидають ігнорування внеску інших країн, власне для підняття ролі Америки в висадці в Нормандію. Але це спотворення фактів, адже роль союзників США тут взагалі не висвітлена анітрохи. Дана ситуацію обурило ветеранів тих подій. Наприклад Рон Массінгем дав інтерв'ю журналісту з каналу ВВС де зазначав наступне: «Я був розчарований, коли побачив, що британські кораблі не були зображені, хоча насправді британські кораблі взяли на борт найперші штурмові групи. Були зображені лише американські екіпажі» [36]. Спілберг ж використав у своєму фільмі аналогічні плавзасоби американської берегової охорони. Таке грубе порушення фактів, понесло конструктивну критику, та залишило негативний осад, хоч і не вплинуло на загальну думку глядачів.

На відміну від української, проблема достовірності в історичних фільмах широко досліджена в зарубіжній літературі. Визначаючи основні критерії історичного кіно Джонатан Стаббс зазначає: «Досягнення в історичному жанрі фільмів оцінюються не стільки за естетичними критеріями, скільки за сприйняттям історичної достовірності» [19, с. 34]. Тобто, автор зазначає, що

ніякий антуражний реквізит, ніяка мелодійна музика не може перекрити історичних фактів, що особливо стосується документального чи навіть художнього історичного кіно. Це передусім проявляється тому, що глядач йдучи на фільми такого жанру, вже наперед розраховує на достовірність картини. Коли після перегляду він нашоувхується на розгромну статтю від критиків роботи, це залишає негативний осад по собі. Естетика фільму не може перекрити цю негативну нішу, адже вона завжди йде на другому плані.

Розуміючи дану пріоритетність та зважаючи на погляди сучасного глядача, режисери намагаються дотримуватися історичності. Та попри всі старання, інколи відбуваються неприємні ексцеси. Наприклад в фільмі Мела Гібсона «Хоробре серце» в кадр випадково попадає чоловік в бейсболці та білий фургон [22, с. 3]. Це попри те, що сама картина описує події боротьби шотландського народу за незалежність в XIII ст.

Стенлі Кубрик, видатний режисер XX століття. Він є творцем багатьох картин, що отримали любов глядачів. До пулу його робіт входять й кілька фільмів на військову тематику. Серед них наприклад такі: «Суцільнометалева оболонка», що розповідає про події В'єтнамської війни; «Шляхи слави» про часи першої світової війни; «Спартак», повстання в Римі під проводом Спартака в 74–71 до н.е. Та особлива увага у кінокритиків та глядачів була до фільму «Спартак», адже на противагу двом іншим, він позиціонує себе, як історичний, автентичний фільм. Проте автор не зміг уникнути похибок. В картині можна побачити наручний годинник серед одного з учасників масовки, соратника Спартака [22, с. 3]. Деякі глядачі помітили іншу деталь. Кубрик в своєму фільмі змальовує подальшу долю Спартака, як полоненого, якого розіп'яли з іншими учасниками повстання. Хоча в реальності він гордо бився до кінця зі зброєю в руках, та вибрав героїчну смерть. Тому даний момент можна сміливо трактувати, як недостовірність показу історичних фактів.

Ще цікава ситуація сталася в фільмі Рідлі Скотта «Гладіатор». Там можна побачити одразу два моменти режисерського недбальства. В першій сцені видно газовий балон, який знаходиться на дні колісниці, що перевертається. В іншому

ж кадрі на трибуні серед звичайних римлян красується член знімальної команди з камерою біля себе [22, с. 3]. Такі режисерські промахи добре повеселили інтернет спільноту, яка миттю понесла дану новину в мем культуру. Та попри все Рідлі Скотт є талановитим режисером, в доробку якого окрім праці «Гладіатор», є ще такі історичні та навколоісторичні фільми, як: «Остання дуель» про середньовічну Францію 14 століття, та внутрішні конфлікти в суспільстві; « Царство небесне» висвітлює події 1184 року, а саме час хрестових походів.

На даний момент в інтернет середовищі сформувалося цікаве ком'юніті, яке ставить за мету знаходження таких хибних та цікавих моментів в історичних фільмах. Це слугує своєрідною мотивацією переглядати різноманітні фільми знову і знову. Дана ініціатива окремих людей є доволі корисною для суспільства в цілому. Вчителям вона допоможе зберегти й без того дорогоцінний час, який би вони витрачали, на пошук помилок. Та не варто покладати всі надії на таких ентузіастів. особиста перевірка під час підготовки до уроки повинна проводитися на належному рівні.

Толерантність. В загальному значенні цей термін полягає в прийнятті іншої людини. Колір шкіри, її вподобання не мають робити нас упередженими до неї. Дана тенденція, яка поширюється до нас з північної Америки та західної Європи, однозначно несе в собі позитивний характер. Та оскільки Європа випереджає нас на кілька десятиліть в цьому плані, то ми можемо побачити всі підводні камені такої політики. Перш за все нас турбує питання фільмів та серіалів у поєднанні з толерантністю, тому й зупинимось на ній.

Сучасні фільми можуть порушувати будь-які проблеми, починаючи від теми расизму, як в біографічному фільмі «Зелена книга» і закінчуючи стрічкою «Богемна рапсодія» де розкривають питання одностатевих стосунків та побічних захворювань, як СНІД та ВІЛ. Така тенденція є абсолютно нормальною для теперішнього суспільства і навіть підтримується. Та не має нічого ідеального і тут не обійшлося без скандалів.

Коли ми чуємо словосполучення історичний фільм, ми очікуємо перш за все достовірну і цікаву роботу на певну тематику. Саме тут і криється основна проблема політики толерантності. Говорячи про проблему автентичності, ми розкрили термін «американізації». Та звичайний глядач може й не помітити даної помилки в фільмі, не прочитавши статтю. Та в серіалі «Анна Бoleйн», цього зробити практично неможливо. Справа в тому, що творці серіалу вирішили віддати головну роль в картині темношкірій акторці Джоді Тейлор-Сміт. Ще до виходу на екрани робота отримала шквал критики з боку глядачів. Люди в соціальній мережі Twitter обурювалися. Наприклад користувач з ніком El Amargado пише так: «Абсурд. Світ збожеволів» [44]. Дехто намагався сприйняти це з іронією: «Чудово. Тепер ми матимемо білого актора в ролі Нельсона Манделі?», написав користувач James [44].

Варто справедливо підмітити, що Анна була королевою Англії на початку 16 століття. Саме її дочка Єлизавета I спромоглася підняти Англію до передових держав світу. Яке ж тоді право має автор історичного серіалу про трагічну долю Анни Бoleйн, робити таку грубу помилку в достовірності? Не знаючи конкретних мотивів цього рішення, можна припустити, що виробники даного продукту хотіли отримати популярність таким чином, стежачи за сучасними тенденціями в світі. Та вони не врахували думку більшості. Серіал повністю провалився в голосуванні, та набрав рейтинг 1.1 за версією платформи IMDb [42].

Та не варто думати, що такий скандал, як серіалом «Анна Бoleйн», є самотнім. На даний момент аналогічна ситуація відбувається з документальним проектом від Netflix «Цариця Клеопатра». Там глядачі також не задоволені підбором акторів. Саму Клеопатру грає дружина відомого американського актора Вілла Сміта, Джада Пінкетт-Сміт. Основна претензія полягає в тому, що згідно історичних фактів, Клеопатра VII Філопатор ніколи не мала африканського коріння і походила з династії Птолемеїв, тобто була гречанкою. Та Netflix пояснює їхній вибір, спираючись на теорію, яка бере свій початок, ще з 2009 року. Тоді на екрани вийшов документальний фільм «Клеопатра: портрет

вбивці». Згідно фільму, цариця мала сестру Арсіноє IV, в якій було африканське коріння. Один з учасників дослідницької групи Хільке Туер каже: «Той факт, що Арсіноя мала матір-африканку, є справді сенсаційним і проливає нове світло на родину Клеопатри» [46]. Тому на даний момент вчитель історії повинен сам обрати, використовувати дану картину в своїй праці з учнями чи не варто.

Також варто б згадати, ще один такий фільм. В 2012 року вийшла картина під назвою «Маршал Фінляндії». Вона викликала шквал негативу серед фінів. Справа в тому, що фільм зображував особисте життя найвеличнішої людини Фінляндії, Карла Густава Маннергейма. Густав мав шведське походження, та робив все для незалежності Фінляндії, тому фінський народ доволі негативно сприйняв інформацію, про те, що в ролі Карла буде кенійський актор Теллі Отієно. Фільм знімали в Кенії і підбір акторів був погоджений, та така адаптація історичних фактів не задовольнила глядачів.

Висвітлюючи дану проблематику, не можна не згадати про нову політку від американської кіноакадемії «Оскар». Справа в тому, що ще в 2020 році на своєму офіційному сайті, вони виклали статтю. В ній зокрема зазначалося, про нові правила асоціації, з якими зіткнулися номінанти у категорії «Найкращий фільм» року. Правила мали на темі залучити різні суспільні меншини до фільмотворчої діяльності. Серед них, наприклад були такі: головний актор, або актор другого плану мають бути з мало представленої етнічної групи; близько 30% акторів мають бути жінки, або належати до групи ЛГБТ+, мати якісь порушення. Подібні правила є й до складу знімальної групи даного фільму [3].

На перший погляд дана ініціатива несе в собі виключно добрі наміри, адже має на меті привернути увагу суспільства до етнічних меншин та груп. Проте з іншої сторони, таке толерування та просування в суспільство політики толерантності має й свої негативні прояви. Окремі діячі, переслідуючи свої комерційні, або інші цілі створюють такі проекти, як «Анна Бoleйн». Напевно маючи на меті масове поширення продукту, через використання сучасних тенденцій, виходить недостовірний, розкритикований продукт масової культури.

Це в свою чергу створює додаткові перепони для вчителя на шляху використання фільмів та серіалів в школі.

До попереднього розділу, де ми зосередилися на вітчизняних фільмах, після розгляду різноманітних проблем, з якими стикається вчитель, було створено невелику підбірку фільмів для використання в школі. Аналогічний аналіз потрібно зробити і в даному випадку, адже фільмографічна база тут в рази більша. Така підбірка для кожного класу, явно стане в пригоді вчителю, а методична збірка подана в додатку, неодмінно збагатить його знання.

Фільм «Клеопатра», являє собою грандіозну картину другої пол. XX ст. Хронометраж фільму складає більше чотирьох годин, а тривалість зйомки тривала близько двох років, що говорить про масштаб картини.

Кінофільм вийшов на екрани, ще в 1963 році, під керівництвом режисера Джозефа Манкевича. Ця епічна історична драма висвітлює події від 48 до 31 років до нашої ери. Політичні та романтичні перипетії життя Клеопатри, добре висвітлено тут. Детально показаний роман царівни з тогочасним римським імператором Юлієм Цезарем.

Підступна смерть Цезаря змушує Клеопатру знову турбуватися про існування Єгипетського царства. Вона вкладаючи союз з наступником трону Юлія, Марком Антонієм забезпечує мир на єгипетській землі. Та так тривало не довго, бо Октавіан Август, аж ніяк не міг миритися з окремою владою в Єгипті. Військовий похід на Александрію закінчився трагічно для молодого пари, адже римські легіони увірвалися в місто, та захопили його. Марк Антоній та Клеопатра гинуть від меча та отрути.

В загальному фільм виділяється двома аспектами. Перш за все це велична розкіш та екстравагантність. Картина насичена епатажністю в битвах, костюмах та краєвидах. Це не виглядає дивно, адже ця робота вважається найдорожчою на той період. Бюджет фільму складає близько 44 мільйонів доларів, що еквівалентно 484 мільйонам на даний час, з урахуванням інфляції [43].

Другим важливим аспектом виступає мотивація і взаємодія ключових героїв фільму. Хронометраж фільму дозволяє показати це. Наприклад Клеопатра

в своїй політиці керувалася перш за все політичними мотивами. Її роман з Цезарем був вигідний перш за все для неї, адже давав можливість зберегти царство під її контролем. Аналогічна ситуація й з його наступником Марком Антонієм, який також не зміг встояти перед красою Царівни. Політичний хист та амбіції Клеопатри мали всі шанси увінчатися успіхом. Та на заваді стала політична система Риму. Октавіан Август, аж ніяк не міг допустити такої автономії, бо це б дало приклад для інших територій величезної імперії.

Таке розуміння історичних процесів того періоду, потрібно якомога зрозуміліше пояснити учням в школі. Даний фільм стане прекрасним доповнення до цього уроку і полегшить його, при використанні правильних фрагментів.

Вивчаючи в 7 класі середньовічний період хрестових війн, можна використати фільм «Царство небесне». Робота Рідлі Скотта, хоч і не є документальною, несе в собі багато яскравих епізодів, які можна використати на уроці, для різноманітних задач. Наприклад даний кіновитвір можна використати для кращого розуміння учнями тієї епохи. Праця 2005 року, та візуальна частина нічим не поступається сучасним фільмам. Режисер з увагою до деталей зобразив життя тогочасного середньовічного суспільства з усіма його вадами. Показовим є момент, де показують священника, що вкрав дорогоцінну прикрасу в померлої дружини головного героя. Рідлі тут зображає розкладання тогочасного духівництва, яке втрачало моральні й духовні принципи, що в майбутньому призведе, що відокремлення протестанської гілки в християнській релігії [11, с. 500–512].

Події розвиваються до третього Хрестового походу, тобто до 1189 року, та мають довільний виклад. Боротьба хрестоносців з Саладіном показана через призму життя головного героя, коваля Баліана. Він вирішує вступити до рицарів-хрестоносців, після смерті своєї дружини.

Фільм був знятий з великою увагою до деталей. Відтворення костюмів, локацій та військової техніки було дуже точним, що дозволяє глядачеві отримати глибоке розуміння тогочасного життя і військової тактики. Облога Єрусалиму в якій безпосередньо бере участь наш герой, тримає в напрузі протягом фільму.

При використанні в школі, вчителю треба зважати, на надто жорстокі кадри, особливо під час облоги. Автор намагався передати все якомога реалістичніше, та для учнів 7 класу це занадто.

Напевно найбільш масовою подією XVII століття є Тридцятилітня війна. Адже в ній зійшлися всі провідні країни тогочасної Європи. Для висвітлення цієї теми, прекрасно підійде міні-серіал «Тридцятирічна війна: Залізний вік».

Серіал вийшов в прокат в 2018 р., тому в плані графіки та спецефектів тут немає жодних проблем. Структура роботи досить цікава. Оскільки серіал є документальним ми бачимо чергування. Поруч з акторською грою є вставки документального інтерв'ю з відомими фахівцями по цій темі. Це однозначно є позитивним моментом, як для глядачів так і для вчителя. Він з легкістю може вирізати потрібні моменти з картини, для свого уроку. Також такий формат дозволяє глядачеві переживати емоції та дізнаватися документальні факти, майже одночасно.

Відомі діячі тогочасної баталії, як Валленштайн, Густав II Адольф, Арман-Жан де Рішельє детально представлені в даному серіалі. Ми маєм можливість побачити військові події, що тривали на полі бою. Поряд з цим показано й іншу сторону війни, яка стоїть за ширмою крокуючих, екіпірованих військ. Це сторона продовольства, логістики, людських трагедій. Зруйновані та сплюндровані села, знедолені і голодні селяни, яких зачепила ця війна.

Такі кадри є важчі для сприйняття, тим більше в 8 класі, та вони допомагають розвивати аксіологічну та здоров'язберігаючу компетентність. Дані кадри допоможуть сформувати негативне ставлення учнів до війни, як каталізатору горя та страждань людей, та усвідомити цінність людського життя, яке може обірватися влюбий момент, особливо під час війни.

Акторська гра є на досить високому рівні, та передає всі ті емоції, які переживало тогочасне суспільство. Тому, даний серіал однозначно має місце в шкільній системі. Він допоможе вчителю поглибити уявлення та знання учнів з даної теми, та дасть поштовх до розвитку деяких цінностей та компетентностей.

В 9 класі вивчається тема громадянської війни в США. Ця подія є широко висвітленою в багатьох фільмах. Перш за все, причиною цьому є вагомість тогочасних подій. Адже це переломний момент в історії Америки та світу. Він остаточно перекинув шальки терезів у бік демократизації суспільства. Така ганебна справа, як рабовласництво було засуджено, почалася боротьба.

З іншого боку варто враховувати такий фактор, як кіноіндустрія США. Американці є найбільшим кіновиробником на даний момент, та виготовляють фільми на будь-який смак. Оскільки ця тема прямо зачіпає та є частиною американською історії, то актуальність очевидна. Серед відомих робіт присвячених цій війні, можна виділити: «Слава» та «Лінкольн». Перший фільм є військовою драмою про військове формування темношкірих воїнів на боці демократів у часи громадянської війни.

Фільм «Лінкольн» заслуговує на більш розгорнуту характеристику. Авраам Лінкольн, шістнадцятий президент США без сумніву є ключовою постаттю в цих подіях. Саме його демократична політика на посту президента занепокоїла рабовласників півдня, та призвела до громадянської війни.

"Лінкольн" – це кінофільм 2012 року. Стівен Спілберг, режисер фільму спробував передати нам історію про останні місяці життя Авраама Лінкольна. Стівен зумів передати дух тієї епохи, створивши атмосферу того часу та суспільства. Глядачі можуть побачити всі емоційні переживання Авраама. Це сприяє розумінню мотивів Лінкольна в прийнятті рішень.

Фільм відзначається дуже високою якістю акторської гри, зокрема виконанням Деніела Дей-Льюїса, який зіграв головну роль. Він майстерно передає характер і особистість Лінкольна, показуючи його як мудрого, скромного і сильного лідера, який здатний робити складний вибір для блага своєї країни.

Крім історичної точності, фільм має важливе послання про значення свободи та рівності в країні. Він нагадує глядачеві про важливість боротьби за права людини, що стало фундаментом США як демократичної країни.

Загалом біографічні фільми найкраще підходять для вивчення персоналій. Учні зможуть усвідомити тягар визначної людини, яка приймає доленосні рішення в свій період. Тому даний фільм якнайкраще підходить для вивчення громадянської війни в США.

Згідно з навчальною програмою з Всесвітньої історії за 2022 рік, в 10 класі вивчається період від 1914 по 1945 роки [2]. Цей проміжок часу охоплює початок першої світової війни та триває до кінця другої світової війни. Тому 10 клас це напевно найбільш слухний час для використання фільмів на уроках історії.

Існує велика кількість фільмів про дві світові війни. Це наприклад такі фільми, як: «Лють», «З міркувань совісті», «1917», «Грейхаунд», «Темні часи», «Дюнкерк», «Шляхи слави», «Бойовий кінь», «Нескорений» та інші. Та більшість з них мають ідеологічний та пропагандистський підтекст. Після другої світової війни Радянський союз робив явно пропагандистські фільми, які навіть не має сенсу розглядати. США також використовував цю технологію для отримання відповідного ефекту. На прикладі аналізу фільму «Врятувати рядового Раяна», можна побачити ефект «американізації», де держава піднімає свій вклад у цій війні, ігноруючи союзників.

Тому попри великий вибір фільмів та серіалів, вчителю потрібно бути максимально обережним зі своїм вибором. Адже кожна країна переможниця намагалася і намагається показати свою державу з якнайкращої сторони.

Також добре висвітлена така трагічна сторінка в історії людства, як голокост. Цю проблему показано в таких фільмах, як: «Список Шиндлера», «Життя прекрасне», «Піаніст», «Хлопчик у смугастій піжамі», «Заперечення». Це звісно не всі картини, існує ще багато фільмів та серіалів на цю тему.

Будучи переможеною після Першої світової, та розділеною між Союзниками та Радянським союзом внаслідок другої війни, Німецька держава не могла створити фільми чи серіали з погляду німецької армії. Тому в цьому плані серія фільмів «На західному фронті без змін», хоч і є створені американською кіноіндустрією, та є цінним екземпляром світового кіно.

Існує три екранізації славнозвісного роману Еріха Марії Ремарка. Це роботи 1930, 1979 та сучасний 2022 року. Простежується закономірність в 40 років різниці, що є зрозумілим. Цей період часто використовують кінорежисери для створення ремейків вже відомих картин для наступного покоління глядачів [6].

Для учнів 10 класу сучасна інтерпретація видається найбільш логічною для використання, адже нова картинка буде приємніша оку, та легша для сприйняття. Тому є сенс зупинитися саме на ній. «На західному фронті без змін» висвітлює події Першої світової війни з погляду рядового німецького солдата-підлітка. Надихнувшись тогочасною німецькою пропагандою, яка підтримувала патріотичний дух хлопців, головний герой, разом зі своїми друзями вирішують піти добровольцями на фронт, щоб допомогти своїй державі в тяжкій ситуації. Події фільму, як і книжки варто сприймати через призму пережитого самим автором, адже Ремарк створював книгу зі свого досвіду.

Та патріотичний дух і романтизовані розповіді про війну обриваються, коли солдати стикаються з жорстокою війною. Перший ж артилерійський обстріл забирає життя одного з друзів Пауля. Подальші події висвітлюють всю тяглість фронтового життя та окопної війни, яка була характерна для Першої світової війни.

Картина піднімає важливі теми, такі як: цінність людського життя, дегуманізація супротивника та безсенсовність війни. Актори проробили чудову роботу. Деніель Брюль, який зіграв головного героя, Пауля Баумера змушує переживати спектр емоцій. Сцена з вбивством французького солдата, та подальше розкаяння Баумера в стані афекту, яскраво демонструє всю складність війни та крихкість людської психіки.

Візуальна сторона фільму знаходиться на найвищому рівні. Відтворення фронтових боїв вражає реалізмом та жорстокістю війни. Точно передано всю складність життя солдатів. Загалом фільм добре підходить для використання в школі, для демонстрації військової реальності. При цьому, учні мають розуміти,

що саме Німецька імперія стала фактичним зачинщиком цієї війни. Та фільм по ту сторону фронту, є рідкісним і цінним екземпляром.

Післявоєнне облаштування світу, з всіма його подальшими подіями стало основою для багатьох історичних та художніх фільмів. Наприклад широко поширена тема В'єтнамської війни, яка тривала 1955 по 1975 залишила значний слід в історії США та тогочасного американського суспільства. Серед відомих картин про цей період, можна назвати такі фільми: «Суцільнометалева оболонка», «Взвод», «Форрест Гамп», «Апокаліпсис сьогодні» та інші.

Також можна знайти кілька різноманітних робіт про період так званої «Холодної війни». Ця гонка озброєння вплинула на життя всього людства, адже біполярний світ в вигляді США та Радянського союзу постійно втягував треті країни в війни, для поділу сфер впливу на планеті Земля. Картини: «Тринадцять днів», «Шпигунський міст», «Тунель», «Перша людина» яскраво демонструють напруженість тогочасного суспільства по обидві сторони Берлінського муру.

Цікавою сторінкою в історії сучасної американської історії є Вотергейтський скандал. Перша в історії США добровільна відставка президента, лягла в основу двох фільмів. «Вся президентська рать» та «Вотергейт: Падіння Білого дому» описують ці події, з боку двох журналістів та агента Марка Фелта відповідно.

Щодо сучасної фільмографії, що піднімає теперішні проблеми, можна назвати фільм «Гра на пониження». Картина описує події кризи 2008 року. За кілька років до неї, кілька маловідомих біржових гравців помічають нестабільність ринку нерухомості. Бачачи «ефект мильної бульбашки» та передбачаючи кризу, вони вкладають всі свої та статки клієнтів на банкрутство іпотечних компаній. Пройшовши складний шлях тиску і зневіри, сміливці урешті домоглися аби їхню позицію визнали вірною, та невдовзі заробили величезні статки [20].

Фільм є біографічним та є екранізацію однойменного роману «Гра на пониження». Акторська гра та візуальна частина займає окреме місце. Такі відомі актори, як Крістіан Бейл, Раян Гослінг, Стів Карелл та Бретт Каллен прекрасно

впоралися зі своєю роллю, та змогли передати всі почуття та переживання своєї реальних прототипів в зазначений період.

Режисер фільму Адам МакКей зміг підняти тему етики та моральності в сучасному світі фінансів та бізнесу. Адже в кінцевому результаті влада звинуватила в кризі нижні на середні прошарки суспільства. Фінансова верхівка ж залишилася при своїх статках.

Дана робота прекрасно підходить для розвитку економічної компетентності в учнів. Фільм містить багато економічних термінів, таких, як: брокерство, біржа, кредитний дефолтний своп та фондовий ринок, та пояснює деякі фінансові процеси, невідомі багатьом людям.

Йдучи, по строго наміченій структурі, ми повинні зупинитися на методичному аспекті використання іноземних фільмів на уроках історії. Методика є пріоритетною для молодого вчителя, який і сам в більшій мірі в змозі знайти потрібний історичний фільм чи фрагмент з нього, для свого уроку. Тому, спираючись на попередній розділ, спробуємо надати ще кілька практичних та дієвих порад по цій темі.

В минулому розділі ми в більшій мірі зупинилися на інтерактивних вправах та розвитку критичного мислення, за допомогою фільмів. Та це не весь можливий методичний комплекс даного методу. Досліджуючи проблему автентичності фільмів, ми зупинилися на аналізі картини «Врятувати рядового Раяна». Цей та багато інших історичних фільмів та серіалів містять в собі відверто історичні хиби та кіноляпи. Це додаткові труднощі для вчителя, який повинен більш детально перевіряти використовуваний матеріал. Та з іншого боку, цю проблему можна перевести на свою користь.

Вчитель може спробувати, свідомо продемонструвати дітям неправильний фрагмент роботи. Це видається дивним, та може бути чудовим методичним рішенням. Весь процес повинен виглядати приблизно так:

- Демонстрація недостовірного фрагменту фільму чи серіалу;
- Перегляд та аналіз його учнями;
- Повідомлення дітям, про похибки в фрагменті;

- Повторний перегляд та пошук хиб, подальшим аналізом;

Метод, як і всі інші містить в собі, як хороші так і погані якості. До мінусів перш за все можна віднести затратність даного способу по часу. Адже коротка тривалість самого уроку, який триває 45 хвилин, ще й використовується на подвійний перегляд різних кіноматеріалів, не є раціональним рішенням. Вирішити дану проблему, можна скоротивши тривалість самого фрагмента з 7-5 до трьох хвилин [29, с. 128]. Це значно скоротить тривалість самого методу, та зекономить додатковий час.

Та з іншого боку дана методика є досить цікавою та корисною. Такий обернений прийом перегляду, змусить учнів сконцентруватися при повторному перегляді. Це в свою чергу допоможе їм в повній мірі зрозуміти побачене на екрані, та зробити свої певні висновки. Спостереження за учнями допоможе виявити найбільш зосереджених на уважних учнів, та вкаже на проблеми інших. Це допоможе вчителю приділити більшу увагу до розвитку цієї якості у учнях з менш розвиненою увагою.

Серед компетентностей тут перш за все розвивається інформаційна компетентність. Адже учні вчаться працювати з інформацією в формі кінофрагменту, тобто медійною інформацією. Логічна, тому, що для знаходження похибки, потрібна не тільки увага та концентрація. Учень має мислити логічно, спираючись на попередній перегляд та його особисті, історичні знання. Загальнокультурна компетентність розвивається при перегляді любого фрагменту, адже учні дізнаються, щось нове зі сфери культури. Аналізую побачений матеріал, учні розвивають аксіологічну компетентність, адже вони формують своє ставлення до тієї чи іншої події. Економічна, здоров'язберігаюча та інші компетентності можуть розвиватися при перегляді відповідних фрагментів.

Роль персони в історії не можна заперечувати. Як Зеленський тепер є людиною року ті лідером українського народу, так й Наполеон був людиною своєї епохи, що змінила світ. Саме тому важливо вивчати історичну долю

багатьох особистостей. Метод використання фільмів та серіалів на уроках може стати тут в пригоді.

Проводячи аналіз відомих фільмів в даному розділі, ми вже зупинилися на таких відомих постатях, як Клеопатра VII Філопатор, Авраам Лінкольн, Анна Болейн та Густав Маннергейм. Для використання в цьому плані найкраще підходять біографічні фільми та серіали, адже вони зосереджуються саме на даній особі. Щодо методики, то питання використання особистості на уроках історії в школі є доволі добре пророблене навіть вітчизняними методистами [26; 32].

Що ж до фільму чи серіалу, то тут все знову впирається в брак часу. Також можлива недостатня усвідомленість учнями даної особи. Саме тому найбільш сприятливим для вчителя, буде використання даного методу на практичному або уроці засвоєння знань. Також можливий варіант попереднього, самостійного ознайомлення учнями вдома. Та в більшості випадків, частину учнів не підготується, як слід і метод буде неефективний.

Маючи знання по біографії особистості, в учнів є сформованим попереднє ставлення. Тому методика роботи може виглядати приблизно так:

- Ознайомлення вчителя зі ставлення учнів до персони;
- Поділ класу на прихильників та противників;
- Перегляд фрагменту фільму чи серіалу;
- Наведення позитивних та негативних аргументів;
- Формування остаточної думки, щодо особи.

Важливо зрозуміти першу думку учнів, щодо постаті. Це допоможе більш точно розподілити учнів на категорії. Якщо, в учня позитивне ставлення, то краще віднести його до противників особи. Це змусить його пропрацювати та можливо збалансувати або переглянути свої погляди. Поділ на групи вносить змагальність в даний метод, тому команда автоматично змушує всіх учнів працювати, для спільної перемоги.

Переглянувши запропонований фрагмент, а також базуючись на попередніх знаннях та досвіді учні будуть старатися знайти будь які позитивні

та негативні сторони, для власної перемоги. Перемога надається тій групі, що навела більше аргументів. Змагання пробуджує азарт, тому важливо не перетворити заняття на балаган, де кожен буде викрикувати свою відповідь. Діє послідовний, почерговий метод виголошення.

В результаті учитель повинен підштовхнути учнів до загального, спільного висновку, щодо даної особи. Діти повинні розуміти, що кожна відома персона мала в своєму життєвому шляху, помилки та часи слави. Потрібно сформулювати свою остаточну, всебічну характеристику.

Перш за все цей метод зосереджений та сприяє розвитку саме аксіологічної компетентності. Отримуючи різні аргументи та контраргументи, учень повинен навчитися формувати особисте ставлення до певної історичної особи та його рішень. Як і в попередньому тут присутня загальнокультурна компетентність, вже при перегляді фрагменту стрічки.

Варто відзначити, що для кращого розуміння важливості та актуальності використання фільмів та серіалів на уроках історії в школі було проведено анкетування для учнів 9-А класу в івано-франківському ліцеї імені В'ячеслава Чорновола [Додаток №1].

Як і очікувалося, практично всі учні люблять переглядати сучасний кінематограф. Деякі віддають перевагу сеансам та прем'єрним показам в кінотеатрах, та більшість дивляться в домашніх умовах. Між фільмами та серіалами, тільки кілька учнів віддають перевагу саме серіальним проектам. Це перш за все визначається тим, що серіал забирає набагато більше особистого, вільного часу.

Історичний жанр, аж ніяк не може бути улюбленим серед учнів і це зрозуміло. Хлопці в більшості полюбують бойовики, детективи та різну фантастику. Дівчата ж мелодрами та комедію. Є також кілька прихильників фільмів жахів.

Зазвичай учням добре відомі такі історичні фільми, як «Врятувати рядового Раяна», «Форрест Гамп», якщо його можна віднести в цю категорію, та

«Темні часи». Серед серіалів, «Вікінг» та «Рим». Це популярні та успішні проекти, для масової аудиторії.

Діти мають нейтральне ставлення до історичних картин, хоча й відмічають корисність цього жанру фільмів та серіалів. Та переглядаючи таку стрічку сучасне покоління пріоритетним для себе ставить саме візуальний ефект картини. Робота має бути динамічною та захоплювати глядача, адже нове суспільство не здатне довго тримати увагу на чомусь одному.

Та основне питання – це доцільність використання такої технології в школі. Учні підтримують дану ініціативу, адже це виглядає цікаво для них. Також це привнесення нових методичних прийомів в стару освітню систему. Можливо фактором позитивної відповіді, є уявлення дітей про полегшення освітнього процесу, за допомогою фільмів.

Підсумовуючи даний розділ та аналіз анкети, можна зробити наступні висновки. Технологія використання фільмографії на уроках нині актуальна як ніколи адже сучасне покоління послідовно цікавиться усім яскравим, динамічним, несподіваним. Тим більше, що монотонний урок у сучасному цифровому світі не може привести до потрібних результатів.

Водночас, варто відмітити доволі слабкорозвинену методологічну основу використання фільмографії на уроках. Часто це зводиться до своєї рідної формули: «Включай фільм і закривай тему». Ця технологія має ряд проблем, таких як: автентичність/неавтентичність, слабка адаптативність до урочної системи, суб'єктивність, відсутність українського перекладу багатьох історичних фільмів тощо. Це звісно накладає низку труднощів на плечі вчителя.

Однак тенденції розвитку та результат здатні повністю виправдати всі труднощі. Сучасні інформаційні технології допоможуть із впровадженням основних компетентностей, що так потрібні в сучасному світі.

Фільмографічна база є великою та дозволяє використовувати пізнавальний матеріал різноманітних кінострічок на різні теми, візуалізувати тим самим навчальний процес. Щодо анкети, то як показало опитування, учні не приділяють великої уваги достовірності переглянутого, не здатні проводити паралелі з

історичною епохою, шукати «точки дотику». Учні сприймають історичний фільм радше як видовище, а не як методичний прийом кращого осмислення історичного періоду. Тому потрібно довести їм важливість цього, наприклад методом неправильного фрагменту.

ВИСНОВКИ

Свій початок кінематограф може брати від двох дат. Першою, на думку видатного французького історика та кінокритика Жоржа Садуля є 1832 р. Рік коли бельгійський фізик Жозеф Плато створив фенакістископ, прилад що покладе початок «рухливій картинці». Альтернативною є дата 28 грудня 1895 року. Це славнозвісна дата прем'єри короткометражного фільму «Прибуття потяга на вокзал Ла-Сьота». Спільної роботи двох братів Огюста та Луї Люм'єр.

Та незважаючи на те, якої думки притримуватися, кінематограф існує вже більше ста років. Попри такий великий проміжок, важко виділити багато узагальнюючих праць на цю тему. Проте варто відзначити, що в цій царині в першій половині ХХ століття плідно працювало багато іноземних авторів. Садуль, Кракауер, Матюшевський, Ферро, всі ці люди привнесли значний вклад в історію кіновиробництва. Вони змогли проаналізувати стан кіно та охарактеризувати всі видатні роботи тих часів, тим самим розкривши їх.

Вітчизняна ж наукова сфера такими роботами не могла похвалитися, через об'єктивні причини. Радянська влада дуже пильно стежила за розвитком кіновиробництва та щедро виділяла гроші на нові фільми, адже вбачала в цьому ще один елемент пропаганди на маси. Тому подібні роботи могли виходити тільки з під пера лояльних кінокритиків та дослідників, які не суперечать владі.

Гірше справи йдуть в методологічних дослідження цієї проблеми. Якщо ж роботи порівняння з попередніми роботами, то практична складова на порядок відстає від історії кіно. Попри те, що Болеслав Матюшевський, ще в 1898 році виділяв позитивні якості фільмів для історичної науки, історики всю першу половину ХХ століття ігнорували цю сферу. Фільми звинувачували в необ'єктивності та недостатній інформативності, на відміну від звичайних наукових, історичних праць та підручників.

Та попри всю критику та негатив, знаходились автори, які намагались об'єктивно оцінити користь з використання фільмографії з навчальною метою. Іноземні методисти, та звичайні викладачі та вчителі почали робити перші кроки в цій сфері. Вони починають писати, та публікувати статті в журналах, де

діляться своїм досвідом такої роботи з дітьми. С публікаціях також присутній аналіз нинішнього стане речей, та приводиться багато цитат інших авторів, що також досліджують це питання. Автори виділяють позитивні сторони використання фільмів на уроках, приводячи різні дослідження та аналогії з власного досвіду.

Вітчизняна діяльність поки відстає від своїх колег. Наші автори більш зосереджені на розкритті в загальному використання інформаційно-комунікативних технологій на заняттях. Не існує загальних, практичних статей, які би допомогли молодим вчителях в їхній діяльності. Та помітна позитивна тенденція до розвитку цього питання.

Використання фільмів та серіалів на уроках історії України дещо відмінне від подібних занять з всесвітньої історії. Основна відмінність тут полягає в зовсім різних темах уроків та як наслідок в підборі фільму. На предметі історія України вчитель має перш за все орієнтуватися на вітчизняні серіали та фільми. Адже іноземці в своєму кіновиробництві добре висвітлили тільки вибух в Чорнобилі, який зачепив в їх. Якісних, історичних, українських картин є небагато, на відміну від світового кіновиробництва. Тому вивчаючи предмет всесвітня історія, вчителю значно легше знайти потрібний матеріал для свого уроку. Це є однією з тих проблем, з якими змушений зіткнутися вчитель застосовуючи фільми на уроках.

Постмодерністи вже в середині ХХ століття говорили про проблему комерціалізації сучасного мистецтва. Кіноіндустрія страждала цим чи не найбільше. Відсутність об'єктивності, через людський фактор, адже кожен автор має певне світобачення. Вкупі з помітною пропагандою в фільмах, що розкривають певні історичні проблеми. А також надмірна комерціалізація культури призвели до справедливої критики масового кіно серед діячів культури та істориків.

Ця проблему нікуди не зникла й тепер, тому це створює додаткові труднощі для вчителя при виборі фільму. Він не має піддаватися високому рейтингу, треба провести оцінку картини та вибрати потрібний матеріал.

Автентичність чи не найголовніше, тому детальна перевірка повинна бути присутня.

Всі ці та інші проблеми не є тим основним бар'єром, що змушує вчителів відмовитися від цієї затії. Головна проблема полягає в методичній базі. Адже неправильне використання фрагменту з фільму на уроці перекриє всі ті позитивні сторони цієї картини. Варто зважати на й так малий запас часу, та правильно використовувати фільми. Це мають бути невеликі частини, до 5-7 хвилин.

Після перегляду обов'язково ведеться робота з учнями, яка і допомагає розкрити всі ті позитивні якості від використання фільмів на уроці. Можна застосовувати різні проблемні питання, в групах чи парах. Так діти будуть розвивати критичне мислення. Різні інтерактивні вправи, як «Акваріум», «Займи місце», «Мозковий штурм». Всі вони також сприяють розвитку різноманітних компетентностей на уроці, до чого й прагне сучасна освітня система.

Загалом можна сказати, що попри всі свої проблеми та труднощі використання фрагментів фільмів та серіалів на занятті в школі є найбільш актуальним в цей час. Така робота з учнями однозначно зможе зацікавити їх та сприяти їхній самоосвіті. Розвиток компетентностей та критичного мислення сприятимуть правильній взаємодії з сучасним соціумом, та значно полегшать їхнє життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

I. Опубліковані документи та матеріали

1. Кульчицький С.В., Єфіменко Г.Г. Демографічні наслідки голодомору 1933 року в Україні. Всесоюзний перепис 1937 року в Україні: документи та матеріали / С.В. Кульчицький, Г.Г. Єфіменко. - К.: Інститут історії НАНУ, 2003.
2. Міністерство освіти і науки України. Навчальні програми для закладів загальної середньої освіти. Київ, 2022. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/Navch.progr.2022.WH.HU.6-11.pdf> (дата звернення: 14.04.23).
3. Нові стандарти та правила для претендентів на премію «Оскар». URL: <https://www.oscars.org/news/academy-establishes-representation-and-inclusion-standards-oscarsr-eligibility> (дата звернення: 10.04.23).
4. Таємна інструкція до закону про «5 колосків». URL: https://web.archive.org/web/20090310233332/http://www.ssu.gov.ua/sbu/SPYSOK/02_Kerivnyky_vyshchyh_organiv.htm (дата звернення: 25.01.23).

II. Періодичні видання

5. Міністерство освіти і науки України. Херсонський державний університет. Збірник наукових праць педагогічні науки. Випуск LV. Кузьо І.В. Кінематограф як дидактичний засіб навчання на сторінках педагогічної преси початку ХХ століття. Херсон 2010 39-43 с. URL: https://www.google.com/url?Sa=i&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=0caiqw7ajahckewjyq4eu3_z-ahuaaaaahqaaaaaqbg&url=https%3A%2F%2Fps.journal.kspu.edu%2Findex.php%2Fps%2Fissue%2Fdownload%2F8%2F13&psig=aovvaw2apow3l1i1pelww9buxlnm&ust=1684426151452023 (дата звернення: 17.05.23).

6. Пархітько О. В. Міжкультурна дифузія та культурна диференціація у фільмах-ремейках / О. В. Пархітько / Діалог. - 2015. - Вип. 21. 27-35 с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dialog_2015_21_5 (дата звернення: 16.04.23).
7. Ферро М. Кино и история. Вопросы истории. 1993. № 2. 47–57. с. URL: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Article/ferro_kinoistor.php (дата звернення: 15. 05.23).
8. Alain Carou, « Une nouvelle source de l’histoire du cinéma, de Boleslas Matuszewski (1898) », *Bulletin des bibliothèques de France (BBF)*, 2012, n° 1, p. 18-21.
9. Point of View in the Cinema: A Theory of Narration and Subjectivity in Classical Film by Edward R. Branigan Review by: Frank P. Tomasulo. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol. 45, No. 3 (Spring, 1987), pp. 309-312.
10. Schwartz V. R. Film and History. *Histoire@Politique*. 2013. № 19. p. 176–198.

III. Монографії та статті

11. Дейвіс, Норман. Європа: Історія / Пер. з англ. П. Тарашук, О. Коваленко. - К., Видавництво Соломії Павличко “Основи”, 2001. 1463 с.
12. Кракауэр З. От Калигари до Гитлера. From Caligari to Hitler. A Psychological History of the German Film. - М. : Искусство, 1977. 451 с.
13. Кракауэр З. Природа фильма. Реабилитация физической реальности. Москва: Искусство, 1974. 386 с.
14. Подшивалова І.І. Використання відеофрагментів як засобу мотивації учнів до навчання на уроках історії. *Таврійський вісник освіти*. 2016. № 1. 226-230. с.
15. Садуль Ж. Всеобщая история кино у 6 томах. Москва: Искусство, 1958. Т. 1. 783 с.
16. Садуль Ж. Всеобщая история кино у 6 томах. Москва: Искусство, 1982. Т. 4.1. 885 с.

17. Сторі Д. Теорія культури та масова культура: Вступний курс / переклад з англійської С. Савченко. Х.: Акта, 2005.

18. Bryan J. Feature Films in History. Southern Illinois University Edwardsville. *The Councilor: A Journal of the Social Studies*. Vol. 76: No. 1, Article 1. 2015 7 p. URL: https://thekeep.eiu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1095&context=the_councilor (дата звернення: 18.05.23).

19. Jonathan Stubbs: Historical Film: A Critical Introduction. New York 2013, 206 p.

20. King, Ronald R.; Smith, Vernon L.; Williams, Arlington W. and van Boening, Mark V. (1993). *The Robustness of Bubbles and Crashes in Experimental Stock Markets*. New York: Oxford University Press

21. Letrud, Kåre (2012). A rebuttal of NTL Institute's learning pyramid. p. 133.

22. Mattias, F.: The Authenticity Feeling: Language and Dialect in the Historical Film. In: *Research in Film and History*. New Approaches (2018), p. 1-48. URL: <https://doi.org/10.25969/mediarep/14811> (дата звернення: 12.04.23).

23. Metzger, S.A. Maximizing the Educational Power of History Movies in the Classroom. *The Social Studies*, №3. 2010. p. 127–136.

24. Parkinson, Cyril Northcote. *Parkinson Law, or The Pursuit of Progress*: Penguin Classics, 1957.

25. **Raymond James Sontag**, James Stuart Beddie. *Nazi-Soviet Relations 1939 - 1941: Documents from the Archives of the German Foreign Office June 10, 2003*.

IV. Підручники та посібники

26. Венцева Н. О. Вивчення історичних постатей на уроках історії України в 7 класі. - Х. : Вид. група «Основа», 2010. - 127 с.

27. Марія Росс. Емпатія в бізнесі. Співпереживання як двигун корпоративного успіху. Київ, 2021. 232 с.
28. Методика навчання історії в школі / О.І. Пометун, Г.О. Фрейман. - К.: Генеза, 2006. 328 с.
29. Мирошниченко В. О. Використання сучасних інформаційних технологій: формування мультимедійної компетентності (для спеціальності – Історія). Навч. посіб. / за ред. Баханова К. О. - К. : «Центр учбової літератури», 2015. - 296 с.
30. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О.І.Пометун, Л.В.Пироженко. За ред. О.І.Пометун. - К.: Видавництво А.С.К., 2004 - 192 с.
31. Терно С. Методика розвитку критичного мислення школярів у процесі навчання історії. Запоріжжя, 2012.

V. Енциклопедичні та довідкові видання

32. Актуальні питання всесвітньої історії та методика їх викладання: Збірник наукових праць за матеріалами доповідей і повідомлень дев'ятого Всеукраїнського науково-практичного семінару (26-27 березня 2015 року). - Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2015. - 207 с.

VI. Сторінки з веб-сайтів та матеріали ЗМІ

33. З нагоди для пам'яті захисників. «Вони вистояли, не вистояв бетон». URL: <https://ck-oda.gov.ua/novyny-cherkaskoyi-oblasti/voni-vstoyali-ne-vitrimav-beton-na-cherkashhini-vidznachili-kiborgiv/> (дата звернення: 25.01.23).
34. Знімання найдорожчого фільму в Україні, «Довбуш». URL: <https://mbr.com.ua/uk/news/mediananny/4507-kak-sozdayut-samy-i-dorogoi-ukrainskii-film-zakulise-lenty-oleksa-dovbus> (23.01.23).

35. Інститут Люм'єр. Перші фільми братів Люм'єр. URL: <https://www.institut-lumiere.org/musee/les-freres-lumiere-et-leurs-inventions/premiere-seance.html> (дата звернення: 10.05.23).
36. Критика фільму Стівена Спілберга «Врятувати рядового Райана». URL: <https://web.archive.org/web/20081224143026/http://news.bbc.co.uk/2/hi/entertainment/299784.stm> (дата звернення: 07.04.23).
37. Лекція Мартіна Скорсезе "Наполегливість бачення: Читаючи мову кіно". URL: <https://web.archive.org/web/20180211131226/https://www.neh.gov/about/awards/jefferson-lecture/martin-scorsese-lecture> (дата звернення: 11. 05.23).
38. Лист Ганса Шмідта до режисера "Врятувати рядового Райана" Стівена Спілберга. URL: <https://web.archive.org/web/20140108161418/http://scooteraz.tumblr.com/post/69833117831/hans-schmidt-died-on-30th-of-may-2010-his> (дата звернення: 05.04.23).
39. Найпопулярніші відео редактори на телефон. URL: <https://bazilik.media/10-dodatkov-dlia-montazhu-video-na-telefon/> (дата звернення: 23.01.23).
40. Пакт Молотова-Ріббентропа. URL: https://lb.ua/world/2019/06/01/428471_sovetskie_originali_pakta.html (дата звернення: 20.01.23).
41. Поширення хмар радіоактивного пилу Європою. URL: https://www.lemonde.fr/planete/video/2016/04/20/la-progression-du-nuage-de-tchernobyl-en-une-minute_4905544_3244.html (дата звернення: 21.01.23).
42. Причини провалу серіалу «Анна Бoleйн» на стрімінгових платформах. URL: <https://time.news/the-series-anna-boleyn-fell-victim-to-racism-the-heroine-was-played-by-a-black-actress/> (дата звернення: 08.04.23).
43. Сім фільмів з приголомшливими костюмами, нагороджених премією Оскар. URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/lime/kino/2020-02-05/7-filmov-s->

[potryasayuschimi-kostyumami-nagrajdennyih-premiey-oskar/30763](https://www.bbc.com/ukrainian/news-55348330) (дата звернення: 13.04.23).

44. Скандал навколо серіалу «Анна Бoleйн». URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-55348330> (дата звернення: 07.04.23).

45. Скандал над фільмом Гая Річі, Операція Фортуна. URL: <https://tsn.ua/lady/news/show-biznes/pogani-hlopci-u-kino-bilshe-ne-budut-ukrayincyami-noviy-film-gaya-richi-znyali-z-prokatu-2094844.html> (дата звернення: 20.01.23).

46. Скандал Netflix щодо серіалу «Королева Клеопатра». URL: <https://www.lefigaro.fr/culture/netflix-creee-le-scandale-apres-avoir-confie-le-role-cleopatre-a-une-actrice-noire-20230414> (дата звернення: 08.04.23).

47. Фільмографія Мела Гібсона. URL: <https://www.kinofilms.ua/star/128/films/director/> (дата звернення: 05.04.23).

ДОДАТКИ**Додаток А**

№	Питання
1.	Чи любите ви переглядати фільми?
2.	Фільми чи серіали? Чому більше віддаєте перевагу?
3.	Який ваш улюблений жанр в кіно?
4.	Відомі вам якісь історичні серіали, або фільми?
5.	Яке ваше ставлення до історичних картин?
6.	На чому в основному ви звертаєте увагу, при перегляді історичного кіно?
7.	Використання фільмів та серіалів на уроках історії. За чи проти?
8.	Чи хотіли б ви бачити елементи історичних фільмів на своєму уроці?

Джерело: власна розробка.

План-конспект з предмета «Всесвітня історія» з використанням художніх та документальних фільмів

Урок 16-17

Дата 10.11.2022

10 клас

Тема: Німеччина. Веймарська республіка. Прихід Гітлера до влади.

Мета:

навчальна:

- сформувати в учнів уявлення про Веймарську республіку в Німеччині; */інформаційна*
- проаналізувати внутрішню та зовнішню політику Німеччини; */інформаційна, аксіологічна*
- охарактеризувати нацизм як ідеологію та розглянути прихід до влади А. Гітлера; */інформаційна*
- ознайомити учнів у загальному вигляді з поняттями: антисемітизм, гетто, нацизм. */інформаційна*

розвивальна:

- закріпити знання учнів, набуті під час вивчення навчального матеріалу (на основі усних та письмових відповідей, а також кінофрагментів по темі «Німеччина. Листопадова революція та становлення Веймарської республіки. Вплив світової економічної кризи в Німеччині на політичне життя країни. Прихід до влади нацистів. Нацистська расистська ідеологія та антисемітизм. Політична і соціально-економічна сутність нацизму.»); */логічна*

- розвивати вміння роботи із картою (на основі завдань по карті колишніх німецьких колоніальних володінь);
/просторова
- розвивати навички роботи з ілюстраціями в підручнику (на основі плакату «Селяни, виконуйте свою роботу! Жителі міст голодують!» , фотографій «Фрідріха Еберта», «Адольфа Гітлера у 1921», «Колишні соратники — Адольф Гітлер та Ернест Рем», «Гетто «Літцманштадт» у Лодзі (Польща). 1939р.»); */логічна, аксіологічна*
- розвивати навички роботи з поняттями (на основі засвоєння понять антисемітизм, гетто, нацизм); */логічна*
- удосконалити навички роботи з джерелами інформації, особливо кіноджерелами (на основі аналізу документів «Задача з німецького підручника математики для середніх шкіл (1939 р.», «Міністр пропаганди і народної освіти Йозеф Геббельс про основний метод впливу пропаганди на населення», «Витяг із Веймарської конституції (11 серпня 1919 р.)», фрагменти з фільму «На західному фронті без змін»); */аксіологічна*
- розвинути вміння характеризувати історичні явища та діяльність історичних осіб та діяльність історичних осіб;
/аксіологічна
- розвинути вміння робити висновки, висловлювати свою точку зору (на основі гри «Три речення», та «Хмари слів»);
/аксіологічна

ВИХОВНА:

- виховувати в учнів національно-патріотичні почуття, почуття єднання українського народу (на основі аналізу подій міжвоєнного періоду в Німеччині); */громадянська, особиста*
- виховувати інтерес до історії (на основі знань про розвиток Німеччини після Першої Світової війни); */інформаційна, особиста*

- формувати критичне мислення (на основі гри «Три речення» та відеоролика «Встановлення нацистської диктатури в Німеччині»); */аксіологічна*
- формувати комунікативну компетентність шляхом усних відповідей, міркувань (на основі «Хмари слів» та гри «Три речення», метод «Снігова куля»); */мовленнєва, особиста*
- формувати економічну компетентність (на основі знань про післявоєнну кризу у Німеччині); */економічна*
- формувати **просторову компетентність (на основі завдань із картою колишніх німецьких колоніальних володінь)**
- виховувати повагу до інших народів (на основі знань про антисемітизм); */просторова*
- формувати творче мислення (на основі роботи з ілюстраціями в підручнику: плакату «Селяни, виконуйте свою роботу! Жителі міст голодують!» , фотографій «Фрідріха Еберта», «Адольфа Гітлера у 1921», «Колишні соратники — Адольф Гітлер та Ернест Рем», «Гетто «Літцманштадт» у Лодзі (Польща). 1939р.»); */загальнокультурна*

Тип уроку: комбінований

Обладнання: «Всесвітня історія» О.В. Гісем, О.О. Мартинюк. Харків: в-во «Ранок» - 2022 р., атлас 10 клас «Всесвітня історія: Новітня історія (1914-1945)».

Основні дати:

1918-1919 рр. – Листопадова революція

11 серпня 1919 р. – Веймарська конституція

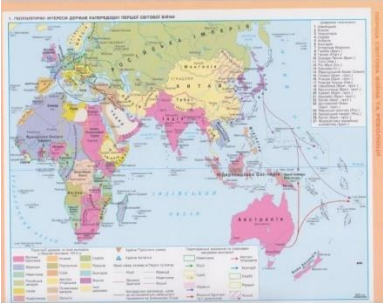

Основні терміни: антисемітизм, гетто, нацизм

План уроку

1. Наслідки Першої Світової війни для Німеччини
2. Листопадова революція та становлення Веймарської республіки
3. Розвиток Німеччини в 1924-1932 рр.
4. Німеччина за нацистської диктатури 1933-1939 рр.

Хід уроку

Доза часу	Етап уроку	Навчально-виховна діяльність вчителя	Навчально-виховна діяльність учня	Примітки
2хв	I. Організаційний	Привітання з учнями. Перевірка готовності учнів до уроку. Організація уваги учнів: побажання гарного настрою.		
7хв	II. Перевірка домашнього завдання		<p>1. Історичний портрет «Б. Муссоліні — дуче фашистської Італії»</p> <p>2. Тези на тему «Італія під владою фашистів у 1922—1939 рр.».</p> <p style="text-align: center;"><u>Колективне обговорення</u></p> <p>1. Якими були особливості фашизму в Італії?</p>	

			<p style="text-align: center;"><u>Карта</u></p> <p>Покажіть на карті атласу об'єкти агресії фашистської Італії</p> 	
7хв	III. Мотиваційний етап	<p style="text-align: center;">«Хмара слів»</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - нацизм; - гетто; - листопад; - революція; - Веймар. 	логічна

20хв	V. Етап вивчення нового матеріалу	<p style="text-align: center;">1.</p> <p>- Війна завершилася для Німеччини поразкою. <i>/інформаційна</i></p> <p>Становище країни, яка програла війну, закріпили умови Версальського мирного договору з переможцями. <i>/інформаційна</i></p> <p>- Демонстрація фрагменту з фільму «На західному фронті без змін». (підписання Комп'єнського перемир'я).</p> <p>https://uakino.club/filmy/genre-action/15690-na-zahdnomu-front-bez-zmn.html</p> <p>- Тривала війна викликала глибоку соціально-економічну кризу. <i>/інформаційна</i></p> <p>- Обсяг промислового виробництва впав до 57% довоєнного показника. <i>/інформаційна</i></p> <p>- Кількість кваліфікованого робітництва внаслідок постійних мобілізацій становила 25 % довоєнного рівня. <i>/інформаційна</i></p> <p>- Масові мобілізації селян призвели до падіння виробництва продовольства. <i>/інформаційна</i></p> <p>- У країні було запроваджено карткову систему розподілу продуктів для міського населення. <i>/інформаційна</i></p>	<p>- чим завершилась війна для Німеччини?</p> <p>- чим закріпили становище країни?</p> <p>- Яка причина підписання перемир'я?</p> <p>- Який настрій німецької та французької сторони під час переговорів?</p>	<p><i>логічна</i></p> <p><i>логічна</i></p> <p><i>логічна</i></p> <p><i>логічна</i></p>
------	-----------------------------------	---	---	---

		<p>Намагаючись подолати нестачу продовольства, влада налагодила промислове виробництво ерзац-продуктів. <i>/інформаційна</i></p> <p>Із 1916 р. в Німеччині діяла обов'язкова трудова повинність для чоловіків із 16 до 60 років, яких могли використовувати на будь-яких роботах. <i>/інформаційна</i></p> <p>Видатки на війну досягли 186 млрд марок, що розхитувало фінансову систему. Стрімко зростали податки, внутрішні й зовнішні запозичення, інфляція. <i>/інформаційна</i></p> <p>Почастішали страйки й демонстрації, які проводилися під гаслами: «Кінець війні!», «Геть уряд!». <i>/інформаційна</i></p> <p style="text-align: center;">2.</p> <p>Німецька (Листопадова) революція 1918—1919 рр. розпочалася повстанням військових моряків у місті Кілі. <i>/інформаційна, хронологічна</i></p> <p>Владу перейшла соціал-демократу Фрідріху Еберту для підготовки скликання Установчих зборів. <i>/інформаційна</i></p> <p>- Під тиском радикальних лідерів робітничого руху Ф. Еберт негайно проголосив республіку. <i>/інформаційна</i></p> <p>- Ліворадикальні сили не бажали рахуватися з цим, і влаштували протести. <i>/інформаційна</i></p> <p>На початку 1919 р. за допомогою армії, поліції, загонів добровольців-фронтників усі виступи лівих було придушено й проведено вибори до Установчих зборів. <i>/інформаційна</i></p>	<p>- яку систему було запроваджено в країні?</p> <p>- який вік був оптимальним для трудової повинності?</p> <p>- коли відбулась Листопадова революція?</p> <p>- в чиї руки перейшла влада у країні?</p>	<p><i>логічна</i></p> <p><i>логічна</i></p> <p><i>хронологічна</i></p> <p><i>логічна</i></p>
--	--	---	---	--

	<p>- Вони розпочали роботу в місті Веймар. Влітку того ж року було прийнято так звану Веймарську конституцію які заклали основи створення в президентсько-парламентської республіки з федеративним територіальним устроєм. <i>/інформаційна</i></p> <p>Величезний обсяг репарацій призвів до глибокої економічної кризи. <i>/інформаційна</i></p> <p>- Долар, який у середині 1922 р. дорівнював 10 маркам, через рік коштував 1 млн марок. <i>/інформаційна</i></p> <p>- Країну охопили численні протести, організаторами яких були комуністи та нацисти. <i>/інформаційна</i></p> <p>- Лише завдяки рішучим діям уряду Г. Штреземана вдалося утримати ситуацію під контролем. <i>/інформаційна</i></p> <p>Одразу після війни в Німеччині виник рух нацистів. <i>/інформаційна</i></p> <p>- Причинами його появи були реваншистські настрої після поразки у війні, умови Версальського договору, умови життя в післявоєнній країні й реакція на політику «експорту революції» російських більшовиків. <i>/інформаційна</i></p> <p>У 1919 р. утворилася Націонал-соціалістична робітничка партія Німеччини (НСДАП) на чолі з фюрером (вождем) Адольфом Гітлером.</p> <p>- Нацисти віддавали перевагу інтересам нації — «Німеччина для німців». <i>/інформаційна</i></p> <p>8 листопада 1923 р. нацисти здійснили спробу захопити владу в Баварії. А. Гітлер і його прибічники взяли в заручники відвідувачів пивної в Мюнхені</p>	<p>- що відбулось на початку 1919 р.?</p> <p>- хто організовував основні протести у країні?</p> <p>- яка партія утворилась у 1919 р.?</p>	<p><i>логічна, хронологічна</i></p> <p><i>логічна</i></p> <p><i>логічна, хронологічна</i></p>
--	--	---	---

		<p>(звідси назва «Півний путч»), висунули вимоги розпустити уряд і провести «національну революцію». /інформаційна, хронологічна</p> <p style="text-align: center;">3.</p> <p>Період із 1924 р. до початку світової економічної кризи в 1929 р. став добою стабілізації та покращення становища. /інформаційна</p> <p>Запровадження «плану Дауеса» полегшило економічну ситуацію в країні. /інформаційна</p> <p>Відбулися якісні зміни економіки. /інформаційна</p> <ul style="list-style-type: none"> - Було докорінно модернізовано виробництво, яке в 1929 р. досягло 117% довоєнного рівня. /інформаційна - Підприємство швидко поширилося серед населення. /інформаційна - Німеччина посіла друге-третє місце у світі в автомобільній, авіаційній та хімічній промисловості. /інформаційна <p>У 1929 р. частка німецької економіки становила 10% у світовому виробництві та 12% у світовій торгівлі. Заробітна плата зросла на 60%. /інформаційна</p> <p>За роки економічної кризи 1929—1933 рр. падіння виробництва в країні досягло 58%. Однак, незважаючи на це, через репараційні зобов'язання уряду довелося</p>	<p>- що полегшило економічно ситуацію в країні?</p> <p>- у яких з промисловостей Німеччина мала провідне місце?</p> <p>- кому дісталась посада голови уряду та як вона називалась?</p>	<p>логічна</p> <p>логічна</p> <p>логічна</p>
--	--	---	--	--

		<p>підвищити податки на товари першої необхідності, зменшити пенсії та позбавити допомоги безробітних, що не досягли 21-річного віку. /інформаційна</p> <p>Економічна криза стала кризою Веймарської республіки. /інформаційна</p> <p>- Вплив партій, що підтримували її, швидко падав, а вплив нацистів, що обіцяли встановити тверду владу й вивести країну з кризи, зростав. /інформаційна</p> <p>У 1932 р. на дострокових парламентських виборах за представників нацистів проголосувало 33% виборців. /інформаційна</p> <p>Президент Пауль фон Гінденбург, щоб не допустити до влади лівих, 20 січня 1933 р. запропонував А. Гітлеру посаду рейхсканцлера — голови уряду. /інформаційна</p> <p style="text-align: center;">4.</p> <p>Нацисти розпочали фактичну ліквідацію політичної демократії, формально зберігаючи при цьому конституцію Веймарської республіки. /інформаційна</p> <p>Щоб здобути переважну більшість у рейхстазі, нацисти провели нові вибори. Вони отримали 43,9% голосів виборців, а переслідувані ними комуністи й соціал-демократи — 30,6%. /інформаційна</p>	<p>- яку систему було запроваджено в економіці?</p> <p>- що було створено після ліквідації профспілок?</p> <p>- які закони були прийняті у 1935 р.?</p> <p>- що було створено для впливу на масову свідомість населення?</p>	<p>логічна</p> <p>логічна</p> <p>логічна, хронологічна</p> <p>логічна</p>
--	--	---	--	---

		<p>Після смерті президента П. фон Гінденбурга в 1934 р. А. Гітлер, залишаючись головою уряду, зосередив у своїх руках повноваження президента й головнокомандувача. <i>/інформаційна</i></p> <p>До початку 1934 р. були заборонені незалежні профспілки та всі політичні партії, крім НСДАП. <i>/інформаційна</i></p> <p>Було створено таємну державну поліцію — гестапо. <i>/інформаційна</i></p> <p>В економіці було запроваджено розгалужену систему державного регулювання. <i>/інформаційна</i></p> <p>У власність держави перейшли всі підприємства, конфісковані в євреїв під час «аріїзації» промисловості. Профспілки було ліквідовано, а замість них створено Німецький робітничий фронт, контрольований нацистами. <i>/інформаційна</i></p> <p>У сільському господарстві за законом «Про спадкові двори» створили стан бауерів-землевласників арійського походження. Бауерам було заборонено ділити, продавати й закладати свою власність. <i>/інформаційна</i></p> <p>У 1935 р. було прийнято «Нюрнберзькі закони», що позбавили єврейське населення країни німецького громадянства й заборонили їм обіймати державні посади. <i>/інформаційна</i></p>	<p>- що було створено для ідеологічної обробки молоді?</p>	<p><i>логічна</i></p>
--	--	---	--	-----------------------

		<p>Для впливу на масову свідомість населення вперше у світі створили Міністерство інформації і пропаганди, яке очолював Йозеф Геббельс. <i>/інформаційна</i></p> <p>Для ідеологічної обробки молоді створили організацію «Гітлер'югенд», членство в якій було обов'язковим. <i>/інформаційна</i></p> <p>- «Гітлер'югенд» був суто чоловічою організацією. Для дівчат від 14 до 18 років існувала подібна організація під назвою «Союз німецьких дівчат». <i>/інформаційна</i></p> <p>У 1937—1938 рр. Німеччина розгорнула масштабну підготовку до війни. Відповідно до зовнішньополітичних уявлень А. Гітлера головним завданням Німеччини в міжнародних справах були боротьба за об'єднання всіх німців у Третьому рейху й перегляд територіальних обмежень Версальського договору. <i>/інформаційна</i></p> <p>Фрагменти з серіалу «Стати тираном» 1 серія</p> <p>https://uakino.club/series/drama_series/12449-yak-stati-tiranom.html</p>	<p>1. Яка основна причина успішного приходу Гітлера до влади?</p> <p>2. Навіщо Гітлер посіяв ненависть до єврейського народу серед населення?</p> <p>3. Як ви оцінюєте політику Гітлера при владі?</p>	<p><i>Логічна</i></p> <p><i>логічна</i></p> <p><i>логічна, аксіологічна</i></p>
--	--	---	--	---

			<p>- 1933 р.</p> <p>8. Антисемітизм найбільш активно проявився в політиці</p> <p>- німецьких нацистів</p> <p>9. Яку назву отримала ідеологія Гітлера?</p> <p>- Нацизм</p> <p>10. Назвіть рік масштабного єврейського погрому в Німеччині...</p> <p>- 1938 р.</p> <p>11. Назвіть рік створення міністерства пропаганди...</p> <p>- 1933 р.</p> <p>12. Назвіть рік початку агресивної зовнішньої політики Німеччини:</p> <p>- 1938 р.</p>	<p><i>логічна</i></p> <p><i>логічна</i></p> <p><i>хронологічна</i></p> <p><i>хронологічна</i></p> <p><i>хронологічна</i></p>
бхв	VII. Висновки	Гра «Три речення»	«Три речення»	
			- передайте зміст кожного пункту плану трьома простими реченнями.	

3

2хв

VIII. Домашнє
завдання

1. Опрацювати §16-17 з підручника.
2. Складіть порівняльну таблицю «Становлення фашистської диктатури в Італії та нацистської диктатури в Німеччині».

Сфера	Зміни, які відбулися	
	Італія	Німеччина
Економічне життя		
Політичне життя		
Суспільне життя		
Зовнішня політика		

Джерело: власна розробка.

Критика фільму Стівена Спілберга «Врятувати рядового Раяна»

Джерело:

<https://web.archive.org/web/20081224143026/http://news.bbc.co.uk/2/hi/entertainment/299784.stm>

Робочий лист для аналізу фільму на уроці**Назва фільму (фрагменту):** _____**Рік випуску:** _____**Режисер:** _____**Країна:** _____**Ціль:** _____**Завдання:** _____**Основний зміст картини:** _____**Фактологічні хиби:** _____**Ваша думка про фільм (фрагмент)** _____

Джерело: <https://almanahpedagoga.ru/servisy/publik/publ?id=29825>